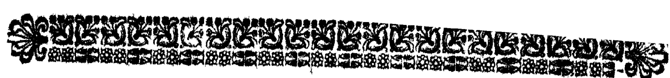
உ

BRAHMA SUTRAM.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః

బ్రహ్మసూత్రె,

ప్రథమాధ్యాయె - ప్రథమఃపాదః.

[redacted]

౧॥ జిజ్ఞాసాధికరణమ్.— ౧॥ ఓం అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా॥ *

[redacted]॥ జన్మాద్యస్య య[redacted] *

శాస్త్రయోనిత్వాధికరణమ్ — ౩॥ శాస్త్రయో[redacted] *

సమన్వయాధికరణమ్.— ౪॥ తత్తుసమన్వయాత్॥

ఈక్షత్యధికరణమ్.— ౫॥ ఈక్షతేర్నాశబ్దం॥ ౬॥ గౌణశ్చేన్నాత్మశబ్దాత్॥ ౭॥ తన్నిష్ఠస్యమోక్షోపదేశాత్॥ ౮॥ హేయత్వావచనాచ్చ॥ ౯॥ ప్రతిజ్ఞావిరోధాత్॥ ౧౦॥ స్వాప్యయాత్॥ ౧౧॥ గతిసామాన్యాత్ ౧౨॥ శ్రుతత్వాచ్చ॥ *

౧॥ ఆనన్దమయాధికరణమ్ — ౧౩॥ ఆనన్దమయోభ్యాసాత్ ౧౪॥ వికారశబ్దాన్నేతిచేన్నప్రాచుర్యాత్॥ ౧౫॥ తద్ధేతువ్యపదేశాచ్చ॥ ౧౬॥ మాన్త్రవర్ణికమేవచగీయతె॥ ౧౭॥ నేతరోనుపపత్తేః॥ ౧౮॥ భేదవ్యపదేశాచ్చ॥ ౧౯॥ కామాచ్చనానుమానాపేక్షా॥ ౨౦॥ అస్మిన్నస్య చతద్యోగంశాస్తి॥ *

అన్తరధికరణమ్.— ౨౧॥ అన్తస్తద్ధర్మోపదేశాత్॥ ౨౨॥ భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః॥ *

ఆకాశాధికరణమ్.— ౨౩॥ [redacted]శస్తల్లిఙ్గాత్॥ *

ప్రాణాధికరణమ్.— ౨౪॥ అతఏవప్రాణః॥ *

॥ జ్యోతిరధికరణమ్.— ౨౫॥ జ్యోతిశ్చరణాభిధానాత్॥ ౨౬॥ ఛన్దోభిధానాన్నేతిచేన్నతథాచేతోర్పణనిగమాత్తథాహిదర్శనం॥ ౨౭॥

భూతాదిపాదవ్యపదేశోపపత్తేశ్చైవం॥ ౨౭॥ ఉపదేశభే
న్నోభయస్మిన్నప్యవిరోధాత్॥

౧౧॥ ఇన్ద్రప్రాణాధికరణమ్.— ౨౮॥ ప్రాణస్తథానుగమ
నవక్తురాత్మోపదేశాదితిచేదధ్యాత్మసమ్బన్ధభూమాహ్య
స్త్రదృష్ట్యాతూపదేశోవామదేవవత్॥ ౩౦॥ జీవముఖ్య
న్నేతిచేన్నోపాసాత్రైవిధ్యాదాశ్రితత్వాదిహతద్యోగా

[illegible] ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం [illegible]

—*ప్రథమస్యాధ్యాయస్య - ప్రథమః పాదః.*—

[illegible] (*) [illegible]

ప్రథమాధ్యాయే - ద్వితీయః పాదః.

౧॥ సర్వత్రప్రసిద్ధ్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓంసర్వత్ర ప్రసిద్ధోప
వివక్షితగుణోపపత్తేశ్చ॥ ౩॥ అనుపపత్తేస్తునశారీరః॥ ౪॥ క
పదేశాచ్చ॥ ౫॥ శబ్దవిశేషాత్॥ ౬॥ స్మృతేశ్చ॥ ౭॥ అర్
త్త్వవ్యపదేశాచ్చనేతిచేన్ననిచాయ్యత్వాదేవంవ్యోమవ
మ్భోగప్రాప్తిరితిచేన్నవైశేష్యాత్॥

౨॥ అత్త్రధికరణమ్.— ౯॥ అత్తాచరాచరగ్రహణాత్॥ ౧
ణాచ్చ॥ ౧౧॥ గుహాంప్రవిష్టావాత్మానౌహితద్దర్శనాత్॥
షణాచ్చ॥

౩॥ అన్తరాధికరణమ్.— ౧౩॥ అన్తరఉపపత్తేః॥ ౧౪॥ స్థానా
చ్చ॥ ౧౫॥ సుఖవిశిష్టాభిధానాదేవచ॥ ౧౬॥ అతఏవ
౧౭॥ శ్రుతోపనిషత్కగత్యభిధానాచ్చ॥ ౧౮॥ అనవస్థి
చ్చనేతరః॥

౪॥ అన్తర్యామ్యధికరణమ్.— ౧౯॥ అన్తర్యామ్యధిదైవాధిలో
కష్వ్యపదేశాత్॥ ౨౦॥ నచస్మార్తమతద్ధర్మాభిలాపాచ్ఛ
ఉభయేపిహిభేదేనైనమధీయతే॥

బ్రహ్మసూత్రే - ప్ర - తృతీయఃపాదః.

॥ అదృశ్యత్వాదిగుణకాధికరణమ్.— ౨౨॥ అదృశ్యత్వాదిగుణకోధర్మోక్తేః॥ ౨౩॥ విశేషణభేదవ్యపదేశాభ్యాంచనేతరౌ॥ ౨౪॥ రూపోపన్యాసాచ్చ॥ *

.॥ వైశ్వానరాధికరణమ్— ౨౫॥ వైశ్వానరస్సాధారణశబ్దవిశేషాత్॥ ౨౬॥ స్మర్యమాణమనుమానంస్యాదితి॥ ౨౭॥ శబ్దాదిభ్యోన్తః ప్రతిష్ఠానాచ్చనేతిచెన్నతథా దృష్ట్యుపదేశాదసమ్భవాత్పురుష మపిచైనమధీయతే॥ ౨౮॥ అతఏవనదేవతాభూతంచ॥ ౨౯॥ సాక్షాదప్యవిరోధం జైమినిః॥ ౩౦॥ అభివ్యక్తేరిత్యాశ్మరథ్యః॥ ౩౧॥ అనుస్మృతేర్బాదరిః॥ ౩౨॥ సమ్పత్తేరితిజైమినిస్తథాహిదర్శయతి॥ ౩౩॥ఆమనన్తిచైనమస్మిన్॥

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

—*ప్రథమస్యాధ్యాయస్య - ద్వితీయఃపాదః.*—

ప్రథమాధ్యాయె - తృతీయఃపాదః.

౧॥ ద్యుభ్వాద్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓం ద్యుభ్వాద్యాయతనంస్వశబ్దాత్॥ ౨ ముక్తోపసృప్యవ్యపదేశాచ్చ॥ ౩॥ నానుమానమతచ్ఛబ్దాత్ప్రాణభృచ్చ॥ ౪॥ భేదవ్యపదేశాత్॥ ౫॥ ప్రకరణాత్॥ ౬॥ స్థిత్యదనాభ్యాంచ॥

౨॥ భూమాధికరణమ్.— ౭॥ భూమాసమ్ప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్॥ ౮॥ ధర్మోపపత్తేశ్చ॥ *

౩॥ అక్షరాధికరణమ్.— ౯॥ అక్షరమమ్బరాన్తధృతేః॥ ౧౦॥ సాచప్రశాసనాత్॥ ౧౧॥ అన్యభావవ్యావృత్తేశ్చ॥ *

౪॥ ఈక్షతికర్మాధికరణమ్.— ౧౨॥ ఈక్షతికర్మవ్యపదేశాత్సః॥ *

౫॥ దహరాధికరణమ్.— ౧౩॥ దహరఉత్తరేభ్యః॥ ౧౪॥ గతిశబ్దాభ్యాం తథాహిదృష్టంలిఙ్గంచ॥ ౧౫॥ ధృతేశ్చమహిమ్నోఽస్యాస్మిన్నుపలబ్ధేః॥ ౧౬॥ ప్రసిద్ధేశ్చ॥ ౧౭॥ ఇతరపరామర్శాత్సఇతిచెన్నాసమ్భవాత్॥ ౧౮॥ ఉత్తరాచ్చేదావిర్భూతస్వరూపస్తు॥ ౧౯॥ అన్యార్థశ్చ

పరామర్శః॥ ౨౦॥ అల్పశ్రుతేరితిచేత్తదుక్తమ్॥ ౨౧॥ అనుకృతేస్తస్య
చ॥ ౨౨॥ అపిస్మర్యతే॥ *

ప్రమితాధికరణమ్.— ౨౩॥ శబ్దాదేవ ప్రమితః॥ ౨౪॥ హృద్యపేక్ష
యాతుమనుష్యాధికారత్వాత్॥ *

౭॥ దేవతాధికరణమ్.— ౨౫॥ తదుపర్యపిబాదరాయణస్సమ్భవాత్॥ ౨౬
విరోధఃకర్మణీతిచేన్నానేకప్రతిపత్తేర్దర్శనాత్॥ ౨౭॥ శబ్దఇతిచేన్నా
తః ప్రభవాత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం॥ ౨౮॥ అతఏవచనిత్యత్వం॥ ౨౯॥
సమాననామరూపత్వాచ్చావృత్తావప్యవిరోధోదర్శనాత్స్మృతేశ్చ॥ *

౮॥ మధ్వధికరణమ్.— ౩౦॥ మధ్వాదిష్వసమ్భవాదనధికారంజైమినిః॥ ౩౧
జ్యోతిషిభావాచ్చ॥ ౩౨॥ భావంతుబాదరాయణోస్తిహి॥ *

౯॥ అపశూద్రాధికరణమ్.— ౩౩॥ శుగస్యతదనాదరశ్రవణాత్తదా
[illegible]స్యతేహి॥ ౩౪॥ [illegible] ఉత్తరత్ర
చైత్రరథేనలిఙ్గాత్॥ ౩౫॥ సంస్కారపరామర్శాత్తదభావాభిలాపా
చ్చ॥ ౩౬॥ తదభావనిర్ధారణేచప్రవృత్తేః॥ ౩౭॥ శ్రవణాధ్యయనా
ర్థప్రతిషేధాత్॥ ౩౮॥ స్మృతేశ్చ॥ *

౬॥ ప్రమితాధికరణశేషః.— ౩౯॥ కమ్పనాత్॥ ౪౦॥ జ్యోతిర్దర్శనాత్॥

౧౦॥ అర్థాన్తరత్వాదివ్యపదేశాధికరణమ్.— ౪౧॥ ఆకాశోర్థాన్తరత్వా
దివ్యపదేశాత్॥ ౪౨॥ సుషుప్త్యుత్క్రాన్త్యోర్భేదేన॥ ౪౩॥ పత్యా
దిశబ్దేభ్యః॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

—*ప్రథమస్యాధ్యాయస్య - తృతీయఃపాదః.*—

ప్రథమాధ్యాయే - చతుర్థః పాదః

౧॥ ఆనుమానికాధికరణమ్.— ౧॥ ఓం ఆనుమానికమప్యేకేషామితి చేన్న శరీరరూపకవిన్యస్తగృహీతేర్దర్శయతి చ ॥ ౨॥ సూక్ష్మం తు తదర్హత్వాత్॥ ౩॥ తదధీనత్వాదర్థవత్॥ ౪॥ జ్ఞేయత్వావచనాచ్చ॥ ౫॥ వదతీతి చేన్న ప్రాజ్ఞో హి ప్రకరణాత్॥ ౬॥ త్రయాణామేవ చైవముపన్యాసః ప్రశ్నశ్చ॥ ౭॥ మహద్వచ్చ॥ *

౨॥ చమసాధికరణమ్.— ౮॥ చమసవదవిశేషాత్ ॥ ౯ ॥ జ్యోతిరుపక్రమా తు తథా హ్యధీయత ఏకే ॥ ౧౦ ॥ కల్పనోపదేశాచ్చ మధ్వాదివదవిరోధః॥ *

౩॥ సఙ్ఖ్యోపసఙ్గ్రహాధికరణమ్.— ౧౧॥ న సఙ్ఖ్యోపసఙ్గ్రహాదపి నానాభావాదతిరేకాచ్చ॥ ౧౨॥ ప్రాణాదయో వాక్యశేషాత్ ॥ ౧౩ ॥ జ్యోతిషైకేషామసత్యన్నే॥

౪॥ కారణత్వాధికరణమ్.— కారణత్వేన చాకాశాదిషు యథావ్యపదిష్టో *

౫॥ జగద్వాచిత్వాధికరణమ్. ౧౬॥ జగద్వాచిత్వాత్॥ ౧౭ ॥ జీవముఖ్యప్రాణలిఙ్గాన్నేతి చేత్తద్వ్యాఖ్యాతమ్॥ ౧౮॥ అన్యార్థం తు జైమినిః ప్రశ్నవ్యాఖ్యానాభ్యామపి చైవమేకే॥ *

౬॥ వాక్యాన్వయాధికరణమ్.— ౧౯॥ వాక్యాన్వయాత్॥ ౨౦॥ ప్రతిజ్ఞాసిద్ధేర్లిఙ్గమాశ్మరథ్యః ॥ ౨౧ ॥ ఉత్క్రమిష్యత ఏవంభావాదిత్యౌడులోమిః॥ ౨౨॥ అవస్థితేరితి కాశకృత్స్నః॥ *

౭॥ ప్రకృత్యధికరణమ్.— ౨౩ ॥ ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాన్తానుపరోధాత్ ॥ ౨౪ ॥ అభిధ్యోపదేశాచ్చ ॥ ౨౫ ॥ సాక్షాచ్చోభయామ్నా

బ్రహ్మసూత్రే - ద్వి - ప్రథమఃపాదః.

౨౬॥ఆత్మకృతేః॥౨౭॥పరిణామాత్॥౨౮॥యోనిశ్చహిగీయతే॥

౮॥ సర్వవ్యాఖ్యానాధికరణమ్.— ౨౯॥ [redacted]
తాః॥

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

—*ప్రథమస్యాధ్యాయస్య - చతుర్థఃపాదః.*—

అధ్యాయః-౧-పాదాః-౪-అధికరణాని-౩౫-సూత్రాణి-౧౩౮.

ప్రథమాధ్యాయస్సమాప్తః.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

బ్రహ్మసూత్రే,

ద్వితీయాధ్యాయే - ప్రథమఃపాదః.

౧॥ స్మృత్యధికరణమ్.— ౧॥ఓం స్మృత్యనవకాశదోషప్రసంగఇతిచేన్నా
న్యస్మృత్యనవకాశదోషప్రసంగాత్॥ ౨॥ ఇతరేషాంచానుపలబ్ధేః.
౨॥ యోగప్రత్యుక్త్యధికరణమ్.— ౩॥ ఏతేనయోగః ప్రత్యుక్తః॥
౩॥ విలక్షణత్వాధికరణమ్.— ౪॥నవిలక్షణత్వాదస్యతథాత్వంచశబ్దాత్॥
౫॥ అభిమానివ్యపదేశస్తువిశేషానుగతిభ్యాం॥౬॥ దృశ్యతేతు॥ ౭॥ అ
సదితిచెన్నప్రతిషేధమాత్రత్వాత్॥ ౮॥ అపీతౌతద్వత్ప్రసఙ్గాదసమ
ఞ్జసం॥౯॥నతుదృష్టాన్తభావాత్॥౧౦॥స్వపక్షదోషాచ్చ॥౧౧॥ తర్కా
ప్రతిష్ఠానాదపి॥౧౨॥అన్యథానుమేయమితిచేదేవమప్యనిర్మోక్షప్రసఙ్గః॥

బ్రహ్మసూత్రే - ద్వి - ప్రథమఃపాదః.

౫॥ భోక్త్రాపత్త్యధికరణమ్.— ౧౪॥ భోక్త్రాపత్తేరవిభాగశ్చేత్స్యా ల్లోకవత్॥ *

౬॥ ఆరమ్భణాధికరణమ్.— ౧౫॥తదనన్యత్వమారమ్భణశబ్దాదిభ్యః॥౧౬॥ భావేచోపలబ్ధేః॥ ౧౭॥ సత్వాచ్చాపరస్య॥౧౮॥ అసద్వ్యపదేశాన్నే తిచెన్నధర్మాన్తరేణవాక్యశేషాద్యుక్తేశ్శబ్దాన్తరాచ్చ॥ ౧౯॥ పటవచ్చ ౨౦॥ యథాచప్రాణాదిః॥ *

౭॥ ఇతరవ్యపదేశాధికరణమ్.— ౨౧॥ ఇతరవ్యపదేశాద్ధితాకరణాదిదోష ప్రసక్తిః॥ ౨౨॥ అధికన్తుభేదనిర్దేశాత్ ॥ ౨౩ ॥ అశ్మాదివచ్చతదనుప పత్తిః॥ *

౮॥ ఉపసంహారదర్శనాధికరణమ్.— ౨౪॥ ఉప సంహార దర్శనాన్నేతిచె న్నక్షీరవద్ధి॥ ౨౫॥ దేవాదివదపిలోకే॥ *

౯॥ కృత్స్నప్రసక్త్యధికరణమ్.— ౨౬॥ కృత్స్నప్రసక్తిర్నిరవయవ త్వశబ్దకోపోవా॥ ౨౭॥ శ్రుతేస్తుశబ్దమూలత్వాత్॥ ౨౮ ॥ ఆత్మనిచై వంవిచిత్రాశ్చహి॥ ౨౯॥ స్వపక్షదోషాచ్చ॥ ౩౦ ॥ సర్వోపేతాచ తద్దర్శనాత్॥ ౩౧॥ వికరణత్వాన్నేతిచేత్తదుక్తం॥ *

౧౦ ॥ప్రయోజనవత్త్వాధికరణమ్.— ౩౨॥నప్రయోజనవత్త్వాత్॥౩౩॥ లోకవత్తులీలాకైవల్యం ॥ ౩౪ ॥ వైషమ్యనైర్ఘృణ్యేనసాపేక్షత్వాత్త థాహిదర్శయతి॥ ౩౫॥ నకర్మావిభాగాదితిచెన్నానాదిత్వాదుపపద్య తెచాప్యుపలభ్యతేచ॥ ౩౬॥ సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

—*ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య - ప్రథమఃపాదః.*—

ద్వితీయాధ్యాయె - ద్వితీయఃపాదః.

౧॥ రచనానుపపత్త్యధికరణమ్.— ౧॥ఓం రచనానుపపత్తేశ్చనానుమానం ప్రవృత్తేశ్చ॥ ౨॥ పయోమ్బువచ్చేత్తత్రాపి॥ ౩॥ వ్యతిరేకానవస్థితేశ్చానపేక్షత్వాత్॥ ౪॥ అన్యత్రాభావాచ్చనతృణాదివత్॥ ౫॥ పురుషాశ్మవదితిచేత్తథాపి॥ ౬॥ అఙ్గిత్వానుపపత్తేశ్చ॥ ౭॥ అన్యథానుమితౌచజ్ఞశక్తివియోగాత్॥ ౮॥ అభ్యుపగమేప్యర్థాభావాత్॥ ౯॥ విప్రతిషేధాచ్చాసమఞ్జసం॥ *

౨॥ మహద్దీర్ఘాధికరణమ్.— ౧౦॥ మహద్దీర్ఘవద్వా హ్రస్వ పరిమణ్డలాభ్యాం॥ ౧౧॥ ఉభయథాపినకర్మాతస్తదభావః॥ ౧౨॥ సమవాయాభ్యుపగమాచ్చసామ్యాదనవస్థితేః॥ ౧౩॥ నిత్యమేవచభావాత్॥ ౧౪॥ రూపాదిమత్త్వాచ్చవిపర్యయోదర్శనాత్॥ ౧౫॥ ఉభయథాచదోషాత్ ౧౬॥ అపరిగ్రహాచ్చాత్యన్తమనపేక్షా॥ *

౩॥ సముదాయాధికరణమ్.— ౧౭॥ సముదాయఉభయహేతుకేపితదప్రాప్తిః॥ ౧౮॥ ఇతరేతరప్రత్యయత్వాదుపపన్నమితిచేన్నసఙ్ఘాతభావానిమిత్తత్వాత్॥ ౧౯॥ ఉత్తరోత్పాదేచపూర్వనిరోధాత్॥ ౨౦॥ అసతిప్రతిజ్ఞోపరోధోయౌగపద్యమన్యథా॥ ౨౧॥ ప్రతిసఙ్ఖ్యాఽప్రతిసఙ్ఖ్యానిరోధాప్రాప్తిరవిచ్ఛేదాత్॥ ౨౨॥ ఉభయథాచదోషాత్॥ ౨౩॥ ఆకాశేచావిశేషాత్॥ ౨౪॥ అనుస్మృతేశ్చ॥ ౨౫॥ నాఽసతోదృష్టత్వాత్॥ ౨౬॥ ఉదాసీనానామపిచైవంసిద్ధిః॥ *

౪॥ ఉపలబ్ధ్యధికరణమ్.— ౨౭॥ నాభావఉపలబ్ధేః॥ ౨౮॥ వైధర్మ్యాచ్చనస్వప్నాదివత్॥ ౨౯॥ నభావోనుపలబ్ధేః॥ *

౫॥ సర్వథానుపపత్త్యధికరణమ్.— ౩౦॥ సర్వథానుపపత్తేశ్చ॥ *

౬॥ ఏకస్మిన్నసమ్భవాధికరణమ్.— ౩౧॥ నైకస్మిన్నసమ్భవాత్॥ ౩౨॥ ఏవంచాత్మాకార్త్స్న్యం॥ ౩౩॥ నచపర్యాయాదప్యవిరోధోవికా

౯॥ పురుషవిద్యాధికరణమ్.— ౨౪ ॥ పురుషవిద్యాయామపి చేతరేషామ
నామ్నానాత్॥ *

౧౦॥ వేధాద్యధికరణమ్.— ౨౫॥ వేధాద్యర్థభేదాత్॥ *

౧౧॥ హాన్యధికరణమ్.— ౨౬ ॥ హానౌ తూపాయనశబ్దశేషత్వాత్కుశా
చ్ఛన్దస్తుత్యుపగానవత్తదుక్తమ్॥ *

౧౨ సామ్పరాయాధికరణమ్ — ౨౭॥ సామ్పరాయే తర్తవ్యాభావాత్త
థాహ్యన్యే॥ ౨౮॥ ఛన్దత ఉభయావిరోధాత్॥ ౨౯ ॥ గతేరర్థవత్త్వము
భయథాన్యథా హి విరోధః॥ ౩౦॥ ఉపపన్నస్తల్లక్షణార్థోపలబ్ధేర్లోక
వత్॥ ౩౧॥ యావదధికారమవస్థితిరాధికారికాణామ్॥ *

౧౩॥ అనియమాధికరణమ్ — ౩౨॥ అనియమస్సర్వేషామవిరోధశ్శబ్దాను
మానాభ్యామ్॥ *

౧౪॥ అక్షరధ్యధికరణమ్.— ౩౩॥ అక్షరధియాం త్వవరోధస్సామాన్యత
ద్భావాభ్యామౌపసదవత్తదుక్తమ్॥ ౩౪॥ ఇయదామననాత్॥ *

౧౫॥ అన్తరత్వాధికరణమ్.— ౩౫ అన్తరా భూతగ్రామవత్స్వాత్మనః
అన్యథా భేదానుపపత్తిరితి చేన్నోపదేశాన్తరవత్॥ ౩౬॥ వ్యతిహారో విశింషన్తి
హీతరవత్॥ ౩౭॥ సైవ హి సత్యాదయః॥ *

౧౬॥ కామాద్యధికరణమ్.— ౩౮॥ కామాదీతరత్ర తత్ర చాయతనాదిభ్యః॥
౩౯॥ ఆదరాదలోపః॥ ౪౦॥ ఉపస్థితేఽతస్తద్వచనాత్॥ *

౧౭ తన్నిర్ధారణా ౪౧ ॥ తన్నిర్ధారణానియమస్త
ద్దృష్టేః పృథగ్ఘ్యప్రతిబన్ధః ఫలమ్॥ *

౧౮॥ ప్రదానాధికరణమ్.— ౪౨॥ ప్రదానవదేవ తదుక్తమ్॥ *

౧౯॥ లిఙ్గభూయస్త్వాధికరణమ్.— ౪౩॥ లిఙ్గభూయస్త్వాత్తద్ధి బలీయస్తదపి

౨౦॥ పూర్వవికల్పాధికరణమ్.— ౪౪ ॥ పూర్వవికల్పః ప్రకరణాత్స్యాత్
క్రియామానసవత్॥ ౪౫॥ అతిదేశాచ్చ॥ ౪౬॥ విద్యైవ తు నిర్ధార
ణాద్దర్శనాచ్చ॥ ౪౭॥ శ్రుత్యాదిబలీయస్త్వాచ్చ న బాధః॥ ౪౮॥ అను
బన్ధాదిభ్యః ప్రజ్ఞాన్తరపృథక్త్వవద్దృష్టశ్చ తదుక్తమ్॥ ౪౯ ॥ న సామాన్యా

దవ్యుపలబ్ధేర్న ప్రత్యవన్నహిలోకాపత్తిః॥ ౫౦ ॥ పరేణశబ్దస్యతాద్వి ధ్యంభూయస్త్వాత్త్వనుబన్ధః॥ *

౨౧॥ శరీరేభావాధికరణమ్.— ౫౧॥ ఏకఆత్మనశ్శరీరేభావాత్॥ ౫౨॥ వ్య తిరేకస్తద్భావభావిత్వాన్నతూపలబ్ధివత్॥ *

౨౨॥ అఙ్గావబద్ధాధికరణమ్.— ౫౩॥ అఙ్గావబద్ధాస్తునశాఖాసుహిప్రతి వేదం॥ ౫౪॥ మన్త్రాదివద్వావిరోధః॥ *

౨౩॥ భూమజ్యాయస్త్వాధికరణమ్.— ౫౫ ॥ భూమ్నః క్రతువజ్జ్యాయ స్త్వంతథాహిదర్శయతి॥ *

౨౪॥ శబ్దాదిభేదాధికరణమ్.— ౫౬॥ నానాశబ్దాదిభేదాత్॥ *

౨౫॥ వికల్పాధికరణమ్.— ౫౭॥ వికల్పోవిశిష్టఫలత్వాత్॥ ౫౮॥ కామ్యా స్తుయథాకామంసముచ్చీయేరన్నవాపూర్వహేత్వభావాత్॥ *

౨౬॥ యథాశ్రయభావాధికరణమ్.— ౫౯ ॥ అఙ్గేషుయథాశ్రయభా వః॥ ౬౦॥ శిష్టేశ్చసమాహారాత్॥ ౬౨ ॥ గుణసాధారణ్యశ్రుతేశ్చ॥ ౬౩॥ నవాతత్సహభావాశ్రుతేః॥ ౬౪॥ దర్శనాచ్చ॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

తృతీయస్యాధ్యాయస్య తృతీయఃపాదః.

తృతీయాధ్యాయే - చతుర్థఃపాదః.

౧॥ పురుషార్థాధికరణమ్.— ౧॥ ఓం పురుషార్థోఽతశ్శబ్దాదితిబాదరాయ ణః॥ ౨॥ శేషత్వాత్పురుషార్థవాదోయథాన్యేష్వితిజైమినిః॥ ౩॥ ఆచా రదర్శనాత్॥ ౪॥ తచ్ఛ్రుతేః॥ ౫॥ సమన్వారమ్భణాత్॥ ౬ ॥ తద్వతో విధానాత్॥ ౭॥ నియమాత్॥ ౮॥ అధికోపదేశాత్తుబాదరాయణస్యై వంతద్దర్శనాత్॥ ౯॥ తుల్యంతుదర్శనం॥ ౧౦॥ అసార్వత్రికీ॥ ౧౧ ॥ వి భాగశ్శతవత్॥ ౧౨॥ అధ్యయనమాత్రవతః ॥ ౧౩ ॥ నావిశేషాత్॥

౪॥ వాయుక్రియాధికరణమ్.— ౮ ॥ నవాయుక్రియేపృథగుపదేశాత్॥ ౯॥ చక్షురాదివత్తుతత్సహశిష్ట్యాదిభ్యః ॥ ౧౦ ॥ అకరణత్వాచ్చనదోషస్తథాహిదర్శయతి॥ ౧౧॥ పఞ్చవృత్తిర్మనోవద్వ్యపదిశ్యతే॥ *

౫॥ శ్రేష్ఠాణుత్వాధికరణమ్.— ౧౨॥ అణుశ్చ॥ *

౬॥ జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాధికరణమ్.— ౧౩॥ జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానంతుతదామననాత్ప్రాణవతాశబ్దాత్॥ ౧౪॥ తస్యచనిత్యత్వాత్॥ *

౭॥ ఇన్ద్రియాధికరణమ్ — ౧౫॥ తఇన్ద్రియాణితద్వ్యపదేశాదన్యత్ర శ్రేష్ఠాత్॥ ౧౬॥ భేదశ్రుతేర్వైలక్షణ్యాచ్చ॥ *

౮॥ సంజ్ఞామూర్తిక్లృప్త్యధికరణమ్ — ౧౭ ॥ సంజ్ఞామూర్తిక్లృప్తిస్తుత్రివృత్కుర్వతఉపదేశాత్॥ ౧౮॥ మాంసాదిభౌమంయథాశబ్దమితరయోశ్చ॥ ౧౯॥ వైశేష్యాత్తుతద్వాదస్తద్వాదః॥ *॥

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః.

అధ్యాయః-౨ పాదాః-౪-అధికరణాని ౩౩-సూత్రాణి ౧౫౯

ద్వితీయాధ్యాయస్సమాప్తః

శ్రీమతేరామానుజాయనమః

బ్రహ్మసూత్రే

తృతీయాధ్యాయే -ప్రథమఃపాదః.

౧॥ తదన్తరప్రతిపత్త్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓం తదన్తరప్రతిపత్తౌరంహతిసంపరిష్వక్తః ప్రశ్న నిరూపణాభ్యాం॥ ౨॥ త్ర్యాత్మకత్వాత్తుభూయస్త్వాత్

౮॥ ఫలాధికరణమ్.— ౩౭ ॥ ఫలమతఉపపత్తేః ॥ ౩౮ ॥ శ్రుతత్వాచ్చ ॥ ౩౯ ॥ ధర్మంజైమినిరతఏవ ॥ ౪౦ ॥ పూర్వంతుబాదరాయణోహేతువ్యపదేశాత్ ॥

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

తృతీయస్యాధ్యాయస్య- ద్వితీయఃపాదః.

తృతీయాధ్యాయే - తృతీయఃపాదః.

౧॥ సర్వవేదాన్తప్రత్యయాధికరణమ్.— ౧॥ఓం సర్వవేదాన్తప్రత్యయం చోదనాద్యవిశేషాత్। ౨॥ భేదాన్నేతిచేన్నైకస్యామపి ॥ ౩॥ స్వాధ్యాయస్యతథాత్వేహిసమాచారేధికారాచ్చసవవచ్చతన్నియమః॥ ౪॥ దర్శయతిచ॥ ౫। ఉపసంహారోర్థాభేదాద్విధిశేషవత్సమానేచ॥ *

౨॥ అన్యథాత్వాధికరణమ్.— ౬॥అన్యథాత్వంశబ్దాదితిచేన్నావిశేషాత్। ౭। నవాప్రకరణభేదాత్పరోవరీయస్త్వాదివత్॥ ౮ ॥ సంజ్ఞాతశ్చేత్తదుక్తమస్తితుతదపి। ౯॥ వ్యాప్తేశ్చసమఞ్జసమ్। *

౩॥ సర్వాభేదాధికరణమ్— ౧౦ సర్వాభేదాదన్యత్రేమే॥ *

౪। ఆనన్దాద్యధికరణమ్— ౧౧ ఆనన్దాదయఃప్రధానస్య॥౧౨॥ ప్రియశిరస్త్వాద్యప్రాప్తిరుపచయాపచయౌహిభేదే॥ ౧౩॥ ఇతరేత్వర్థసామాన్యాత్॥ ౧౪। ఆధ్యానాయప్రయోజనాభావాత్ ॥ ౧౫ ॥ ఆత్మశబ్దాచ్చ॥ ౧౬ ॥ ఆత్మగృహీతిరితరవదుత్తరాత్ ॥ ౧౭ ॥ అన్వయాదితిచేత్స్యాదవధారణాత్॥ *

౫॥ కార్యాఖ్యానాధికరణమ్— ౧౮॥ కార్యాఖ్యానాదపూర్వం॥ *

౬॥ సమానాధికరణమ్.— ౧౯॥ సమానఏవంచాభేదాత్॥ *

౭॥ సమ్బన్ధాధికరణమ్— ౨౦॥ సమ్బన్ధాదేవమన్యత్రాపి॥ ౨౧ ॥ నవావిశేషాత్॥ ౨౨॥ దర్శయతిచ॥ *

౭॥ పశుపత్యధికరణమ్.— ౩౫॥ పత్యురసామఞ్జస్యాత్॥ ౩౬॥ అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ॥ ౩౭॥ కరణవచ్చేన్న భోగాదిభ్యః॥ ౩౮॥ అన్తవత్త్వమసర్వజ్ఞతా వా॥ *

॥ ఉత్పత్త్యసమ్భవాధికరణమ్.— ౩౯॥ ఉత్పత్త్యసమ్భవాత్॥ ౪౦॥ న చ కర్తుః కరణం॥ ౪౧॥ విజ్ఞానాదిభావే వా తదప్రతిషేధః॥ ౪౨॥ విప్రతిషేధాచ్చ॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య- ద్వితీయఃపాదః.

ద్వితీయాధ్యాయే - తృతీయఃపాదః. [redacted]

వియదధికరణమ్.— ౧॥ ఓం న వియదశ్రుతేః॥ ౨॥ అస్తి తు॥ ౩॥ గౌణ్యసమ్భవాచ్ఛబ్దాచ్చ॥ ౪॥ స్యాచ్చైకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్॥ ౫॥ ప్రతిజ్ఞాహానిరవ్యతిరేకాత్॥ ౬॥ శబ్దేభ్యః॥ ౭॥ యావద్వికారంతు విభాగో లోకవత్॥ ౮॥ ఏతేన మాతరిశ్వా వ్యాఖ్యాతః॥ ౯॥ అసమ్భవస్తు సతోఽనుపపత్తేః॥ *

తేజోఽధికరణమ్ — ౧౦॥ తేజోఽతస్తథాహ్యాహ॥ ౧౧॥ ఆపః॥ ౧౨॥ పృథివీ॥ ౧౩॥ అధికారరూపశబ్దాన్తరేభ్యః ౧౪॥ తదభిధ్యానాదేవ తు తల్లిఙ్గాత్సః॥ ౧౫॥ విపర్యయేణ తు క్రమోఽత ఉపపద్యతే చ॥ ౧౬॥ అన్తరా విజ్ఞానమనసీ క్రమేణ తల్లిఙ్గాదితి చేన్నావిశేషాత్॥ ౧౭॥ చరాచరవ్యపాశ్రయస్తు స్యాత్తద్వ్యపదేశో భాక్తస్తద్భావభావిత్వాత్॥ *

ఆత్మా[redacted]నాత్మా శ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ తాభ్యః॥ *

జ్ఞాధికరణమ్. — ౧౯॥ జ్ఞోఽత ఏవ॥ ౨౦॥ ఉత్క్రాన్తిగత్యాగతీనాం॥ ౨౧॥ స్వాత్మనా చోత్తరయోః॥ ౨౨॥ నాణురతచ్ఛ్రుతేరితి చేన్నేతరాధికారాత్॥ ౨౩॥ స్వశబ్దోన్మానాభ్యాంచ॥ ౨౪॥ అవిరోధశ్చన్దనవత్॥ ౨౫॥ అవస్థితివైశేష్యాదితి చేన్నాభ్యుపగమాద్ధృది హి॥ ౨౬॥ గుణాద్వాలోకవత్॥ ౨౭॥ వ్యతిరేకో గన్ధవత్తథా చ దర్శయ

పృథగుపదేశాత్॥ ౨౯॥ తద్గుణసారత్వాత్తుతద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్॥ ౩౦॥ యావదాత్మభావిత్వాచ్చనదోషస్తద్దర్శనాత్॥ ౩౧॥ పుంస్త్వాదివత్త్వస్యసతోభివ్యక్తియోగాత్॥ ౩౨॥ నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసక్తోన్యతరనియమోవాన్యథా॥ *

౫॥ కర్త్రధికరణమ్.— ౩౩॥ కర్తాశాస్త్రార్థవత్త్వాత్॥ ౩౪॥ ఉపాదానాద్విహారోపదేశాచ్చ॥ ౩౫॥ వ్యపదేశాచ్చక్రియాయాంనచేన్నిర్దేశవిపర్యయః॥ ౩౬॥ ఉపలబ్ధివదనియమః॥ ౩౭॥ శక్తివిపర్యయాత్॥ ౩౮॥ సమాధ్యభావాచ్చ॥ ౩౯॥ యథాచతక్షోభయథా॥ *

౬॥ పరాయత్తాధికరణమ్.— ౪౦॥ పరాత్తుతచ్ఛ్రుతేః॥ ౪౧॥ కృతప్రయత్నాపేక్షస్తువిహితప్రతిషిద్ధావైయర్థ్యాదిభ్యః॥ *

౭॥ అంశా[illegible]॥ అంశోనానావ్యపదేశాదన్యథాచాపిదాశకితవాదిత్వమధీయతఏకే॥ ౪౩॥ మన్త్రవర్ణాత్॥ ౪౪॥ అపిస్మర్యతే॥ ౪౫॥ ప్రకాశాదివత్తునైవంపరః॥ ౪౬॥ స్మరన్తిచ॥ ౪౭॥ అనుజ్ఞాపరిహారౌదేహసమ్బన్ధాజ్జ్యోతిరాదివత్॥ ౪౮॥ అసన్తతేశ్చావ్యతికరః॥ ౪౯॥ ఆభాసఏవచ॥ ౫౦॥ అదృష్టానియమాత్॥ ౫౧॥ అభిసన్ధ్యాదిష్వపిచైవమ్॥ ౫౨॥ ప్రదేశభేదాదితిచేన్నాన్తర్భావాత్॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య- తృతీయఃపాదః.

ద్వితీయాధ్యాయే - చతుర్థఃపాదః.

౧॥ ప్రాణోత్పత్త్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓం తథాప్రాణాః॥ ౨॥ గౌణ్యసమ్భవాత్తత్ప్రాక్ఛ్రుతేశ్చ॥ ౩॥ తత్పూర్వకత్వాద్వాచః॥ *

౨॥ సప్తగత్యధికరణమ్.— ౪॥ సప్తగతేర్విశేషితత్వాచ్చ॥ ౫॥ హస్తాదయస్తుస్థితేతోనైవమ్॥ *

౧౭॥ ఊర్ధ్వరేతస్సు చ శబ్దే హి॥౧౮॥ పరామర్శం జైమినిరచోదనాచ్చాపవదతి హి॥౧౯॥ అనుష్ఠేయం బాదరాయణస్సామ్యశ్రుతేః॥ ౨౦॥ విధిర్వా ధారణవత్॥ *

౨॥ స్తుతిమాత్రాధికరణమ్.— ౨౧॥ స్తుతిమాత్రముపాదానాదితి చేన్నాపూర్వత్వాత్॥ ౨౨॥ భావశబ్దాచ్చ॥ *

౩॥ పారిప్లవార్థాధికరణమ్.— ౨౩॥ పారిప్లవార్థా ఇతి చేన్న విశేషితత్వాత్ ౨౪॥ తథా చైకవాక్యోపబన్ధాత్॥ *

౪॥ అగ్నీన్ధనాద్యధికరణమ్.— ౨౫॥ అత ఏవ చాగ్నీన్ధనాద్యనపేక్షా॥ *

౫॥ సర్వాపేక్షాధికరణమ్.— ౨౬॥ సర్వాపేక్షా చ యజ్ఞాదిశ్రుతేరశ్వవత్।

౬॥ శమదమాద్యధికరణమ్.— ౨౭॥ శమదమాద్యుపేతస్స్యాత్తథాపి తు తద్విధేస్తదఙ్గతయా తేషామవశ్యానుష్ఠేయత్వాత్॥ *

౭॥ సర్వాన్నానుమత్యధికరణమ్.— ౨౮॥ సర్వాన్నానుమతిశ్చ ప్రాణాత్యయే తద్దర్శనాత్॥ ౨౯॥ అబాధాచ్చ ౩౦॥ అపి స్మర్యతే। ౩౧। శబ్దశ్చాతోఽకామకారే॥ *

॥ విహితత్వాధికరణమ్.— ౩౨॥ విహితత్వాచ్చాశ్రమకర్మాపి ౩౩। సహకారిత్వేన చ॥ ౩౪॥ సర్వథాపి త ఏవోభయలిఙ్గాత్॥ ౩౫॥ అనభిభవం చ దర్శయతి॥ *

॥ విధురాధికరణమ్.— ౩౬। అన్తరా చాపి తు తద్దృష్టేః ౩౭॥ అపి స్మర్యతే॥ ౩౮॥ విశేషానుగ్రహశ్చ॥ ౩౯॥ అతస్త్వితరజ్జ్యాయో లిఙ్గాచ్చ॥

౧౦॥ తద్భూతాధికరణమ్.— ౪౦॥ తద్భూతస్య తు నాతద్భావో జైమినేరపి నియమాతద్రూపాభావేభ్యః॥ ౪౧॥ న చాధికారికమపి పతనానుమానాత్తదయోగాత్॥ ౪౨॥ ఉపపూర్వమపీత్యేకే భావమశనవత్తదుక్తమ్॥ ౪౩। బహిస్తూభయథాపి స్మృతేరాచారాచ్చ॥ *

౧౧॥ స్వామ్యధికరణమ్.— ౪౪॥ స్వామినః ఫలశ్రుతేరిత్యాత్రేయః॥ ౪౫॥ ఆర్త్విజ్యమిత్యౌడులోమిస్తస్మై హి పరిక్రీయతే॥ *

౧౨। సహకార్యన్తరవిధ్యధికరణమ్.— ౪౬॥ సహకార్యన్తరవిధిః పక్షే

తృతీయంతద్వతోవిధ్యాదివత్॥ ౪౭ ॥ కృత్స్నభావాత్తుగృహిణో
పసంహారః॥౪౮॥ మౌనవదితరేషామప్యుపదేశాత్॥

౧౩॥ అనావిష్కారాధికరణమ్.— ౪౯॥ అనావిష్కుర్వన్నన్వయాత్॥

౧౪॥ఐహికాధికరణమ్.— ౫౦॥ ఐహికమప్రస్తుతప్రతిబన్ధేతద్దర్శనాత్,

౧౫॥ ముక్తిఫలాధికరణమ్.— ౫౧॥ ఏవంముక్తిఫలానియమస్తదవస్థావధృ
తేస్తదవస్థావధృతేః॥

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

తృతీయస్యాధ్యాయస్య - చతుర్థఃపాదః

అధ్యాయః-౩-పాదః-౪-అధికరణాని-౫౫-సూత్రాణి-౧౮౨

తృతీయాధ్యాయస్సమాప్తః

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

బ్రహ్మసూత్రే,

చతుర్థాధ్యాయే - ప్రథమఃపాదః.

౧। ఆవృత్త్యధికరణమ్.— ౧॥ఓం ఆవృత్తిరసకృదుపదేశాత్॥ లిఙ్గాచ్చ॥

౨। ఆత్మత్వోపాసనాధికరణమ్.— ౩॥ఆత్మేతితూపగచ్ఛన్తి గ్రాహయన్తి చ॥

౩॥ ప్రతీకాధికరణమ్.— ౪॥నప్రతీకేనహిసః॥ ౫॥ బ్రహ్మదృష్టిరుత్కర్షాత్॥

౪। ఆదిత్యాదిమత్యధికరణమ్.— ౬॥ఆదిత్యాదిమతయశ్చాఙ్గఉపపత్తేః॥

౫॥ఆసీనాధికరణమ్.— ౭॥ఆసీనస్సమ్భవాత్॥౮॥ ధ్యానాచ్చ॥౯॥ అచలత్వం

చాపేక్ష్య ౧౦॥స్మరన్తిచ॥౧౧॥ యత్రైకాగ్రతాతత్రావిశేషాత్॥

౬॥ఆప్రయాణాధికరణమ్— ౧౨॥ ఆప్రయాణాత్తత్రాపిహిదృష్టం॥

౭॥ తదధిగమాధికరణమ్.— ౧౩॥తదధిగమఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేషవి

నాశౌతద్వ్యపదేశాత్॥

౮॥ ఇతరాధికరణమ్.— ౧౪॥ ఇతరస్యాప్యేవమసంశ్లేషఃపాతేతు॥

౯॥అనారబ్ధకార్యాధికరణమ్.—౧౫॥అనారబ్ధకార్యేఏవతుపూర్వేతదవధేః॥

౧౦॥ అగ్నిహోత్రాద్యధికరణమ్.— ౧౬॥ అగ్నిహోత్రాదితుతత్కా

ర్యాయైవతద్దర్శనాత్॥౧౭॥అతోన్యాపిహ్యేకేషాముభయోః॥౧౮॥ య

దేవవిద్యయేతిహి॥ *

౧౧॥ ఇతరక్షపణాధికరణమ్.— ౧౯॥ భోగేనత్వితరేక్షపయిత్వా థస

మ్పద్యతే॥ *

ఇతిశారీరకమీమాంసాయాం

చతుర్థస్యాధ్యాయస్య - ప్రథమఃపాదః

చతుర్థాధ్యాయే - ద్వితీయఃపాదః

౧॥ వాగధికరణమ్. ౧॥ ఓం వాఙ్మనసి దర్శనాచ్ఛబ్దాచ్చ॥ ౨॥ అతఏవసర్వాణ్యను॥

౨॥ మనోధికరణమ్.— ౩॥ తన్మనః ప్రాణ ఉత్తరాత్॥ *

౩॥ [redacted] ౪॥ సోధ్యక్షే తదుపగమాదిభ్యః॥ *

౪॥ [redacted]రణమ్.— ౫॥ భూతేషు తచ్ఛ్రుతేః॥ ౬॥ నైకస్మిన్ దర్శయతో హి॥

ఆసృత్యుపక్రమాధికరణమ్.— ౭॥ సమానాచాసృత్యుపక్రమాదమృత
నుపోష్య॥ ౮॥ తదాపీతేస్సంసారవ్యపదేశాత్॥ ౯॥ సూక్ష్మం ప్ర
శ్చతథోపలబ్ధేః॥ ౧౦॥ నోపమర్దేనాతః॥ ౧౧॥ అస్యైవచోపప
త్తేరూష్మా॥ ౧౨॥ ప్రతిషేధాదితిచేన్న శారీరాత్స్పష్టో హ్యేకేషాం॥
౧౩॥ స్మర్యతేచ॥ *

॥ పరసమ్పత్త్యధికరణమ్.— ౧౪॥ తానిపరే తథా హ్యాహ॥ *

అవిభాగాధికరణమ్.— ౧౫॥ అవిభాగోవచనాత్॥ *

తదోకోధికరణమ్.— ౧౬॥ తదోకోగ్రజ్వలనం తత్ప్రకాశితద్వారో
విద్యాసామర్థ్యాత్తచ్ఛేషగత్యనుస్మృతియోగాచ్చ హార్దానుగృహీతశ్శ
తాధికయా॥ *

॥ రశ్మ్యనుసారాధికర[illegible] రశ్మ్యనుసారీ॥ *

౦॥ నిశాధికరణమ్.— ౧౮॥ నిశి నేతిచేన్న సమ్బన్ధస్య [illegible] భావి
త్వాద్దర్శయతిచ॥ *

౧॥ దక్షిణాయనాధికరణమ్.— ౧౯॥ అతశ్చాయనేపి దక్షిణే॥ ౨౦॥ యో
గినః ప్రతిస్మర్యేతే స్మార్తే చైతే॥ *

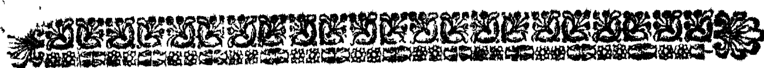
ఇతి శారీరకమీమాంసాయాం

చతుర్థస్యాధ్యాయస్య - ద్వితీయఃపాదః.

చతుర్థాధ్యాయే - తృతీయఃపాదః

అర్చిరాద్యధికరణమ్.— ౧॥ ఓం అర్చిరాదినా తత్ప్రథితేః॥ *

వాయ్వధికరణమ్.— ౨॥ వాయుమబ్దాదవిశేషవిశేషాభ్యాం॥ *

శ్రీమతేరామానుజాయనమః

గీతామహాత్మ్యం.

బ్రహ్మన్ యేన ప్రకారేణసర్వపాపక్షయోభవెత్ । వినావేదేనతప
సా వినాతీర్థైర్వినావక్షైః॥ ౧॥ వినాదైవైర్వినాధ్యానైర్వినాచేన్ద్రియనిగ్ర
హైః। వినాశాస్త్రసహాయైశ్చకథంముక్తిరవాప్యతే॥ ౨॥ సర్వకామఫ
లావాప్తిఃకథంనాసమవాప్యతె । కథముత్పద్యతెభక్తిఃకేశవేపరిసర్వదా॥
౩॥ నిశ్చలామునిశార్దూలపునర్జన్మనిజన్మని। స్మరణందేవదేవస్యకథమన్తేభవే
న్మునే॥ ౪ ॥ వేదశాస్త్రార్థకుశలసర్వదాభగవన్మమ । వెదానామితిహాసా
నాంసర్వార్థజ్ఞమహామునే॥ ౫ ॥ శ్రీవేదవ్యాసః॥ కథయామిమునిశ్రేష్ఠయద్వి
శేషమశేషతః। ప్రసాదాద్దేవదేవస్యనాజ్ఞాతంమమవిద్యతె॥ ౬॥ ధనంజయా
యయద్గీతందేవదేవేనచక్రిణా। సేనయోరుభయోర్మధ్యేకురుక్షేత్రేమహా
త్మనా॥ ౭॥ తచ్ఛ్రూయన్తాంమహాభాగాఃశ్రోత్రామృతమనుత్తమం । శ్ర
వణాన్ముచ్యతెజంతుర్జన్మసంసారబన్ధనాత్॥ ౮॥ హరిర్యథాచదేవానాంద్వి
పదాంబ్రాహ్మణోయథా । కపిలాసర్వధేనూనామోషధీనాంయథాయ
వాః॥ ౯॥ ఏకాదశీవ్రతానాన్తుఆశ్రమాణాంయథాయతిః। సర్వశాస్త్రా
గమానాన్తుతథాగీతాప్రకీర్తితా॥ ౧౦॥ గీతాసుగీతాకర్తవ్యాకిమన్యైశ్శా
స్త్రసంగ్రహైః । యాస్వయంపద్మనాభస్యముఖపద్మాద్వినిస్సృతా॥ ౧౧॥
తుష్ట్యర్థంవాసుదేవస్యదేవదేవస్యచక్రిణః । సర్వవేదమయీగీతాసర్వ
శాస్త్రమయోమనుః॥ ౧౨॥ సర్వతీర్థమయీగఙ్గాసర్వదేవమయోహరిః। స
ర్వధర్మమయీయస్మాత్తస్మాద్గీతాంసమభ్యసెత్॥ ౧౩ ॥ గీతామభ్యసతో
నిత్యంవిష్ణోర్భక్తిరతస్యచ। ద్వాదశీంసేవమానస్యశాశ్వతంపదమవ్యయం॥
౧౪॥ సాలగ్రామశిలాగ్రేతుగీతాభ్యాసంకరోతియః। జన్మాన్తరసహస్రా
ణైవసతెబ్రహ్మణఃక్షయే॥ ౧౫॥ హత్వాపివాజగత్సర్వముషిత్వాగసపరావ

రం। పాపాన్ముక్తిర్న్యతే నైవ గీతాధ్యాయీ కథంచన॥౧౬॥ గీతాధ్యాయః
ఠో నిత్యం కపిలాశ్వద్ధసన్నిధౌ। ధాత్రీఛాయాం సమాశ్రిత్య సర్వాత్రయః
లంలభేత్॥౧౭॥ తేనేష్టం క్రతుభిస్సర్వైర్దత్తం తేన గవాయుతం। గీతాభ్య
భ్యసతా నిత్యం తేనాప్తం పదమవ్యయం॥౧౮॥ నిత్యం భాగవతం శాస్త్రం యో
ధీతే హరితత్పరః। తస్య శ్రీర్విజయో వాప్తిర్ముక్తిర్భవతి చావ్యయా॥ ౧౯ ॥ గీ
తాధ్యాయం పఠేద్యస్తు శ్లోకం శ్లోకార్ధమేవ చ। భవబన్ధాద్వినిర్ముక్తో యాతి వి
ష్ణోః పరంపదం॥౨౦॥ ఆద్యన్తం చ పఠేద్యస్తు యో విష్ణోః పురతస్థితః। గీతాశా
స్త్రం హరేరిష్టం సర్వపాపైర్న లిప్యతే॥౨౧॥ యో నిత్యం విశ్వరూపాఖ్యమ
ధ్యాయస్తు పఠేద్ద్విజః। విభూతిం దేవదేవస్య పుణ్యం తస్య వదామ్యహం॥౨౨॥
వేదైరధీతైర్యత్పుణ్యమితిహాసైః పురాతనైః। శ్లోకేనైకేన తత్పుణ్యం లభతే నా
త్ర సంశయః॥ ౨౩॥ యః పఠేద్విశ్వరూపాఖ్యం యతీనాం పురతస్థితః। ద్వా
దశ్యాం జాగరే స్థిత్వా తస్య పుణ్యం వదామ్యహం॥ ౨౪॥ లుప్తపిండాశ్చ యే కే
చిత్పుత్రదారవివర్జితాః। సర్వే తే ముక్తిమాయాన్తి కులే తస్య మృతాశ్చ యే॥
౨౫॥ ఆబ్రహ్మస్తమ్బపర్యన్తం జగత్తృప్తిం కరోతి యః। విశ్వరూపం తదా
ధ్యాయం విభూతిం చ పఠేన్నరః॥ ౨౬ ॥ గఙ్గా గీతా చ గాయత్రీ గోవిన్దో య
స్య చేతసి। స గచ్ఛేత్పరమం స్థానం తేజోమూర్తిరనామయం॥౨౭॥ యోధీతే
సకలాం గీతాం పఠనాన్మునిసత్తమాః। ద్వాదశ్యాం జాగరే రాత్రౌ పరం
బ్రహ్మాభిగచ్ఛతి॥౨౮॥ గీతాయాః శ్లోకపాఠేన గోవిన్దేతి చ కీర్తనాత్। తేషాం
దర్శనమాత్రేణ తీర్థకోటిఫలం లభేత్॥ ౨౯॥ అహన్యహని యో మర్త్యో గీతా
ధ్యాయీ తథా నరః। ద్వాత్రింశదపరాధైస్తు అహన్యహని ముచ్యతే॥౩౦॥
జాగరే పద్మనాభస్య నవాదిషు యుగాదిషు। గీతాశాస్త్రం తు యోధీతే శ్రు
ణుతే విష్ణుతత్పరః। లిఖిత్వా ధారయేద్యస్తు నిత్యమర్చతి భక్తితః॥ ౩౧॥ యో ద
దాతి యతీనాం చ పఠేద్య తస్య వదామ్యహం। సహస్రమశ్వమేధానాం సహ
స్రం కురుతే తు యః ॥ ౩౨ ॥ తత్ఫలం లభతే విప్రో బ్రహ్మహత్యాయుతం ద
హేత్। గీతాయాః శ్రవణే యస్య మానసం పరివర్తతే॥ ౩౩॥ తస్యైవ స్తో
త్రం రాజా కురుతే పాపమార్జనం। గీతాశ్లోకస్య వక్తా యో వైష్ణవానాం చ సంసది॥

౩౪॥ ప్రత్యక్షరంతులభేత్పుణ్యంకాపిలందశధేనుకం। చాంద్రాయణసహ
స్రాణాంపురాణానాంశతేనచ॥ ౩౫॥ భగవచ్ఛాస్త్రపఠనాల్లభతేచత
దధికం। శ్రోతౄణాంచాధికతమంఫలమేతన్నసంశయః॥ ౩౬॥ తస్మా
త్సర్వప్రయత్నేనమనోగీతాసుయోజయేత్। యోహర్నిశంహరేర్భక్త్యాగీ
తామభ్యసతేనరః॥ ౩౭॥ సలిప్యతేమహాపాపైస్సర్వాపస్థోభవేద్యది। లిఖి
త్వావైష్ణవానాంతుగీతాశాస్త్రంప్రయచ్ఛతి॥ ౩౮॥ దినేదినేశ్వమేధేనయు
క్తతేనాత్రసంశయః। యత్కించిత్కురుతేపుణ్యంగీతాధ్యాయీదినేదినే॥
౩౯॥ గీతాశాస్త్రప్రసాదేనభవేత్పుణ్యంహిపంచకం। చతుర్ణామపివేదా
నాంసారముద్ధృత్యవిష్ణునా॥ ౪౦॥ త్రైలోక్యస్యోపకారాయగీతాశాస్త్రం
ప్రకాశితం। గంగాగీతాతథాభిక్షుఃకపిలాశ్వత్థసేవనం॥ ౪౧॥ వాసరంప
ద్మనాభస్యసప్తమానాలాయుగ। విష్ణుశాస్త్రప్రవక్తారోనాస్తిహిస్వసమో
గురుః॥ ౪౨॥ యస్యోపదేశదీపేనదృశ్యతేపరమంపదం। జన్మాంతరసహస్రే
షువిష్ణుభక్తోనలభ్యతే॥ ౪౩॥ యస్యసందర్శనాదేవభస్మీభవతిపాతకం। య
థోదితోరవిర్హ్యాతిఘృతసిక్తోయథానలః॥ ౪౪। పితృమాతృరతఃపుత్రో గీ
తాధ్యాయీతథానరః। యథాభాగవతోలోకే యథానారీపతివ్రతా॥ ౪౫॥
భాతిలోకేయథాగంగాభాతిగీతాతథాభువి। తావద్గర్జంతిశాస్త్రాణిదినేతి
హాసానిభోద్విజాః॥ ౪౬॥ యావన్నపఠ్యతేగీతావిష్ణువక్త్రాద్వినిస్సృతా। ధ
ర్మమర్థంచకామంచమోక్షంచాన్వేక్షతాంసతాం॥ ౪౭ ॥ శ్రోతవ్యాపఠని
య్యాచగీతాకృష్ణముఖోద్గతా। వినాయసర్వశాస్త్రాణిస్మరణయత్నేనభూ
సురాః॥ ౪౮॥ పఠేద్గీతాంసదావిద్వాన్మనసాకృష్ణేనివేద్యతః॥ ... *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే ప్రథమేంశేఽవంతికాఖండే
గీతామహాత్మ్యంనామ త్రయస్త్రింశత్తమోఽధ్యాయః.

ఇతిగీతామాహాత్మ్యంసమాప్తం.

శ్రీ భగవద్యామునమునయేనమః.

విగాహేయామునంతీర్థంసాధుబృన్దావనేస్థితం।
నిరస్తజిహ్మగస్పర్శేయత్రకృష్ణఃకృతాదరః॥ *

శ్రీమద్గీతార్థసంగ్రహః.

స్వధర్మజ్ఞానవైరాగ్యసాధ్యభక్త్యేకగోచరః। నారాయణఃపరంబ్రహ్మగీతాశాస్త్రేసమీరితః॥౧॥ జ్ఞానకర్మాత్మికేనిష్ఠేయోగలక్ష్యేసుసంస్కృతే। ఆత్మానుభూతిసిద్ధ్యర్థేపూర్వషట్కేనచోదితే॥౨॥ మధ్యమేభగవత్తత్త్వయాథాత్మ్యావాప్తిసిద్ధయే। జ్ఞానకర్మాభినిర్వర్త్యోభక్తియోగఃప్రకీర్తితః॥ ౩॥ ప్రధానపురుషవ్యక్తసర్వేశ్వరవివేచనం। కర్మధీర్భక్తిరిత్యాదిపూర్వశేషోంతిమోదితః॥౪॥అస్థానస్నేహకారుణ్యధర్మాధర్మధియాకులం। పార్థంప్రపన్నముద్దిశ్యశాస్త్రావతరణంకృతం॥౫॥నిత్యాత్మాసంగకర్మేహాగోచరాసాంఖ్యయోగధీః। ద్వితీయేస్థితధీలక్షాప్రోక్తాతన్మోహశాంతయే॥౬॥ అసక్త్యాలోకరక్షాయైగుణేష్వారోప్యకర్తృతాం। సర్వేశ్వరేవాన్యస్యోక్తాతృతీయేకర్మకార్యతా॥ ౭॥ ప్రసంగాత్స్వస్వభావోక్తిఃకర్మణోఽకర్మతాస్యచ। భేదాఃజ్ఞానస్యమాహాత్మ్యంచతుర్థాధ్యాయఉచ్యతే॥౮॥కర్మయోగస్యసౌకర్యంశైఘ్ర్యంకాశ్చనతద్విధాః। బ్రహ్మజ్ఞానప్రకారశ్చపంచమాధ్యాయఉచ్యతే॥ ౯॥ యోగాభ్యాసవిధిర్యోగీచతుర్ధాయోగసాధనం। యోగసిద్ధిస్స్వయోగస్యపారమ్యంషష్ఠఉచ్యతే॥౧౦॥ స్వయాథాత్మ్యంప్రకృత్యాస్యతిరోధిశ్శరణాగతిః। భక్తభేదఃప్రబుద్ధస్యశ్రైష్ఠ్యంసప్తమఉచ్యతే॥౧౦॥ ఐశ్వర్యాక్షరయాథాత్మ్యభగవచ్చరణార్థినాం। వేద్యోపాదేయభావానామష్టమేభేదఉచ్యతే॥౧౨॥ స్వమాహాత్మ్యంమనుష్యత్వేపరత్వంచమహాత్మనాం। విశేషోనవమేయోగోభక్తిరూపఃప్రకీర్తితః॥ ౧౩॥ స్వకల్యాణగుణానన్త్యకృత్స్నస్వాధీనతామతిః। భక్త్యుత్పత్తివివృద్ధ్యర్థంవిస్తీర్ణాదశమోదితా॥౧౪॥ ఏకాదశేస్వయాథాత్మ్యసాక్షాత్కారావలోకనం।ద

త్తముక్త్వావిధి ప్రాప్త్యోర్భక్త్యేకోపాయతా తథా॥ ౧౫॥ భక్తిశ్శైఘ్ర్యముపాయోక్తిరశక్తస్యాత్మనిష్ఠతా। తత్ప్రకారాస్త్వతిప్రీతిర్భక్తే ద్వాదశ ఉచ్యతే॥ ౧౬॥ దేహస్వరూపమాత్మాప్తిహేతురాత్మవిశోధనం। బంధహేతుర్వివేకశ్చ త్రయోదశ ఉదీర్యతే॥ ౧౭॥ గుణబంధవిధాతేషాంకర్తృత్వంతన్నివర్తనం। గతిత్రయస్వమూలత్వంచతుర్దశఉదీర్యతే॥ ౧౮॥ అచిన్మిశ్రాద్విశుద్ధాచ్చ చేతనాత్పురుషోత్తమః। వ్యాపనాద్భరణాత్స్వామ్యాదన్యః పంచదశోదితః॥ ౧౯॥ దేవాసురవిభాగోక్తిపూర్వికా శాస్త్రవశ్యతా। తత్త్వానుష్ఠానవిజ్ఞానస్థేమ్నే షోడశఉచ్యతే॥ ౨౦॥ అశాస్త్రమాసురంకృత్స్నం శాస్త్రీయంగుణతః పృథక్। లక్షణంశాస్త్రసిద్ధస్యత్రిధాసప్తదశోదితం॥ ౨౧॥ ఈశ్వరేకర్తృతాబుద్ధిస్సత్త్వోపాదేయతాంతిమే। స్వకర్మపరిణామశ్చశాస్త్రసారార్థఉచ్యతే॥ ౨౨॥ కర్మయోగస్తపస్తీర్థదానయజ్ఞాదిసేవనం। జ్ఞానయోగోజితస్వాంతైః పరిశుద్ధాత్మనిస్థితిః॥ ౨౩॥ భక్తియోగః పరైకాంత్యప్రీత్యా ధ్యానాదిషుస్థితిః। త్రయాణామపియోగానాంత్రిభిరన్యోన్యసంగమః॥ ౨౪॥ నిత్యనైమిత్తికానాంచపరారాధనరూపిణాం। ఆత్మదృష్టేస్త్రయోప్యేతే యోగద్వారేణసాధకాః॥ ౨౫॥ నిరస్తనిఖిలాజ్ఞానోదృష్ట్వాత్మానంపరానుగం। ప్రతిలభ్యపరాంభక్తింతయైవాప్నోతితత్పదం॥ ౨౬॥ భక్తియోగస్తదర్థీచేత్సమగ్రైశ్వర్యసాధనం। ఆత్మార్థీచేత్త్రయోప్యేతేతత్కైవల్యస్యసాధకాః॥ ౨౭॥ ఐకాంత్యంభగవత్యేషాంసమానమధికారిణాం। యావత్ప్రాప్తిపరార్థీచేత్తదేవాత్యంతమశ్నుతే॥ ౨౮॥ జ్ఞానీతుపరమైకాంతీతదాయత్తాత్మజీవనః। తత్సంశ్లేషవియోగైకసుఖదుఃఖస్తదేకధీః॥ ౨౯॥ భగవద్ధ్యానయోగోక్తివందనస్తుతికీర్తనైః। లబ్ధాత్మాతద్గతప్రాణమనోబుద్ధీంద్రియక్రియః॥ ౩౦॥ నిజకర్మాదిభక్త్యంతంకుర్యాత్ప్రీత్యైవకారితః। ఉపాయతాంపరిత్యజ్యన్యస్యేద్దేవేతుతామభీః॥ ౩౧॥ ఐకాంతాత్యంతదాస్యైకరతిస్తత్పదమాప్నుయాత్। తత్ప్రధానమిదంశాస్త్రమితిగీతార్థసంగ్రహః॥ ౩౨॥

ఇతి శ్రీభగవద్యామునముని ప్రణీతః

శ్రీమద్గీతార్థసంగ్రహస్సంపూర్ణః.

స్వస్వసంప్రదాయానుసారేణగురుపరంపరానుసన్ధానపూర్వక మనుసంధేయశ్లోకాః.

సవ్యాఖ్యాయకలాపేన మహతా భారతేన చ। ఉపబృంహితవేదాయ నమో వ్యాసాయ విష్ణవే॥ సారథ్యమర్జునస్యాదౌ కుర్వన్ గీతామృతం దదౌ। లోకత్రయోపకారాయ తస్మై కృష్ణాత్మనే నమః॥ ప్రపన్నపారిజాతాయ తోత్త్రవేత్రైకపాణయే। జ్ఞానముద్రాయ కృష్ణాయ గీతామృతదుహే నమః॥ కరకమలనిదర్శితాత్మముద్రః పరికలితోన్నతబర్హిబర్హచూడః। ఇతరకరగృహీతవేత్రతోత్త్రో మమహృదిసన్నిధిమాతనోతు శౌరిః॥ అగ్రేకృత్వాకమపి చరణం జానునైకేన తిష్ఠన్ పశ్చాత్పార్థం * ప్రణయరసజుషా చక్షుషా వీక్షమాణః। సవ్యేతోత్త్రం కరసరసిజే దక్షిణే జ్ఞానముద్రామాబిభ్రాణో రథమధివసన్ పాతు నస్సూతవేషః॥ కృష్ణం కమలపత్రాక్షం పుణ్యశ్రవణకీర్తనం। వాసుదేవం జగద్యోనిం నౌమి నారాయణం హరిమ్॥ కృష్ణాయ యాదవేన్ద్రాయ జ్ఞానముద్రాయ యోగినే। నాథాయ రుక్మిణీశాయ నమో వేదాన్తవేదినే॥

శ్రీభగవద్గీతామాహాత్మ్యమ్.

గీతాశాస్త్రమిదం పుణ్యం యః పఠేత్ ప్రయతః పుమాన్। విష్ణోః పదమవాప్నోతి భయశోకాదివర్జితః॥ గీతాధ్యయనశీలస్య ప్రాణాయామపరస్య చ। నైవ సన్తి హి పాపాని పూర్వజన్మకృతాని చ॥ మలనిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానం దినే దినే। సకృద్గీతాంభసి స్నానం సంసారమలనాశనం॥ గీతా సుగీతా కర్తవ్యా కిమన్యైః శాస్త్రసంగ్రహైః। యా స్వయం పద్మనాభస్య ముఖపద్మాద్వినిస్సృతా॥ భారతామృతసర్వస్వం విష్ణోర్వక్త్రాద్వినిస్సృతం। గీతాగంగోదకం పీత్వా పునర్జన్మ న విద్యతే॥ సర్వోపనిషదో గావో దోగ్ధా గోపాలనందనః। పార్థో వత్సస్సుధీర్భోక్తా దుగ్ధం గీతామృతం మహత్॥ ఏకం శాస్త్రం దేవకీపుత్రగీతమేకో దేవో దేవకీపుత్ర ఏవ। ఏకో మన్త్రస్తస్య నామాని యాని కర్మాప్యేకం తస్య దేవస్య సేవా॥ *

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

శ్రీగీతోపనిషది - ప్రథమాధ్యాయః

అర్జునవిషాదయోగః.

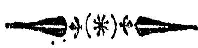
ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ॥ ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః। మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ॥ ౧॥

సంజయ ఉవాచ॥ దృష్ట్వాతుపాండవానీకంవ్యూఢందుర్యోధనస్తదా। ఆచార్యముపసంగమ్యరాజావచనమబ్రవీత్॥ ౨॥ పశ్యైతాంపాండుపుత్రాణామాచార్యమహతీంచమూమ్। వ్యూఢాంద్రుపదపుత్రేణతవశిష్యేణధీమతా॥ ౩॥ అత్రశూరామహేష్వాసాభీమార్జునసమాయుధి। యుయుధానోవిరాటశ్చద్రుపదశ్చమహారథః॥ ౪॥ ధృష్టకేతుశ్చేకితానఃకాశీరాజశ్చవీర్యవాన్। పురుజిత్కుంతిభోజశ్చశైబ్యశ్చనరపుంగవః॥ ౫॥ యుధామన్యుశ్చవిక్రాంతఉత్తమౌజాశ్చవీర్యవాన్। సౌభద్రోద్రౌపదేయాశ్చసర్వఏవమహారథాః॥ ౬॥ అస్మాకంతువిశిష్టాయేతాన్నిబోధద్విజోత్తమ। నాయకామమసైన్యస్యసంజ్ఞార్థంతాన్బ్రవీమితే॥ ౭॥ భవాన్భీష్మశ్చకర్ణశ్చకృపశ్చసమితింజయః। అశ్వత్థామావికర్ణశ్చసౌమదత్తిస్తథైవచ॥ ౮॥ అన్యేచబహవశ్శూరామదర్థేత్యక్తజీవితాః। నానాశస్త్రప్రహరణాస్సర్వేయుద్ధవిశారదాః॥ ౯॥ అపర్యాప్తంతదస్మాకంబలంభీష్మాభిరక్షితమ్। పర్యాప్తంత్విదమేతేషాంబలంభీమాభిరక్షితమ్॥ ౧౦॥ అయనేషుచసర్వేషుయథాభాగమవస్థితాః। భీష్మమేవాభిరక్షంతుభవంతస్సర్వఏవహి॥ ౧౧॥ తస్యసంజనయన్హర్షంకురువృద్ధఃపితామహః। సింహనాదంవినద్యోచ్చైశ్శంఖందధ్మౌప్రతాపవాన్॥ ౧౨॥ తతశ్శంఖాశ్చభేర్యశ్చపణవానకగోముఖాః। సహసైవాభ్యహన్యంతసశబ్దస్తుములోభవత్॥ ౧౩॥ తతశ్శ్వేతైర్హయైర్యుక్తేమహతిస్యందనేస్థితౌ। మాధవఃపాండవశ్చైవదివ్యౌశంఖౌప్రదధ్మతుః॥ ౧౪॥ పాంచజ

న్యంహృషీకేశోదేవదత్తంధనంజయః। పౌండ్రందధ్మౌ మహాశంఖంభీమకర్మా
వృకోదరః॥౧౫॥ అనంతవిజయంరాజాకుంతీపుత్రోయుధిష్ఠిరః। నకులస్స
హదేవశ్చసుఘోషమణిపుష్పకౌ॥ ౧౬॥ కాశ్యశ్చపరమేష్వాసశ్శిఖండీచమ
హారథః। దృష్టద్యుమ్నోవిరాటశ్చసాత్యకిశ్చాపరాజితః॥ ౧౭॥ ద్రుపదో
ద్రౌపదేయాశ్చసర్వతఃపృథివీపతే। సౌభద్రశ్చమహాబాహుశ్శంఖాందధ్ముః
పృథక్పృథక్॥౧౮॥సఘోషోధార్తరాష్ట్రాణాంహృదయానివ్యదారయత్
నభశ్చపృథివీంచైవతుములోవ్యనునాదయన్॥౧౯॥ అథవ్యవస్థితాన్దృష్ట్వా
ధార్తరాష్ట్రాన్కపిధ్వజః। ప్రవృత్తేశస్త్రసంపాతేదనురుద్యమ్యపాండవః॥
హృషీకేశంతదావాక్యమిదమాహమహీపతే॥అర్జునః॥ సేనయోరుభయోర్మ
ధ్యేరథంస్థాపయమేచ్యుత॥౨౧॥ యావదేతాన్నిరీక్షేహంయోద్ధుకామాన
వస్థితాన్। కైర్మయాసహయోద్ధవ్యమస్మిన్రణసముద్యమే॥౨౨॥ యోత్స్య
మానానవేక్షేహంయఏతేత్రసమాగతాః। ధార్తరాష్ట్రస్యదుర్బుద్ధేర్యుద్ధేప్రి
యచికీర్షవః॥౨౩॥—సంజయఉవాచ—ఏవముక్తోహృషీకేశోగుడాకేశేనభా
రత। సేనయోరుభయోర్మధ్యేస్థాపయిత్వారథోత్తమం॥౨౪॥ భీష్మద్రోణ
ప్రముఖతస్సర్వేషాంచమహీక్షితాం। ఉవాచపార్థపశ్యైతాన్ సమవే
తాన్కురూనితి॥౨౫॥తత్రాపశ్యత్స్థితాన్పార్థఃపితౄనథపితామహాన్
ఆచార్యాన్మాతులాన్భ్రాతౄన్పుత్రాన్పౌత్రాన్సఖీంస్తథా॥౨౬॥
శ్వశురాన్సుహృదశ్చైవసేనయోరుభయోరపి। తాన్సమీక్ష్యసకౌంతేయ
స్సర్వాన్బంధూనవస్థితాన్॥ ౨౭॥ కృపయాపరయావిష్టోవిషీదన్నిదమబ్ర
వీత్॥ —*అర్జునఉవాచ.*— దృష్ట్వేమంస్వజనంకృష్ణయుయుత్సుంసముప
స్థితం॥౨౮॥ సీదంతిమమగాత్రాణిముఖంచపరిశుష్యతి। వేపథుశ్చశరీరేమే
రోమహర్షశ్చజాయతే॥ ౨౯ ॥ గాండీవంస్రంసతేహస్తాత్త్వక్చైవపరిద
హ్యతే। నచశక్నోమ్యవస్థాతుంభ్రమతీవచమేమనః॥ ౩౦॥నిమిత్తానిచపశ్యా
మివిపరీతానికేశవ। నచశ్రేయోనుపశ్యామిహత్వాస్వజనమాహవే॥ ౩౧॥
నకాంక్షేవిజయంకృష్ణనచరాజ్యంసుఖానిచ। కింనోరాజ్యేనగోవిందకింభో
గైర్జీవితేనవా॥౩౨॥యేషామర్థేకాంక్షితంనోరాజ్యంభోగాస్సుఖానిచ। త

ఇమేవస్థితాయుద్ధే ప్రాణాంస్త్యక్త్వాధనానిచ॥ ౩౩॥ ఆచార్యాఃపితరఃపు
త్రాస్తథైవచపితామహాః। మాతులాశ్శ్వశురాఃపౌత్రాస్స్యాలాసంబం
ధినస్తథా॥ ౩౪॥ ఏతాన్నహంతుమిచ్ఛామిఘ్నతోపిమధుసూదన। అపిత్రై
లోక్యరాజ్యస్యహేతోఃకిన్నుమహీకృతే॥ ౩౫॥ నిహత్యధార్తరాష్ట్రాన్నః
కాప్రీతిస్స్యాజ్జనార్దన। పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్హత్వైతానాతతాయి
నః॥ ౩౬॥ తస్మాన్నార్హావయంహంతుంధార్తరాష్ట్రాన్సబాంధవాన్।స్వ
జనంహికథంహత్వాసుఖినస్స్యామమాధవ॥ ౩౭॥ యద్యప్యేతేనపశ్యంతి
లోభోపహతచేతసః। కులక్షయకృతందోషంమిత్రద్రోహేచపాతకం॥
౩౮॥ కథంనజ్ఞేయమస్మాభిఃపాపాదస్మాన్నివర్తితుం। కులక్షయకృతందో
షంప్రపశ్యద్భిర్జనార్దన॥ ౩౯॥ కులక్షయేప్రణశ్యంతికులధర్మాస్సనాతనాః।
ధర్మేనష్టేకులంకృత్స్నమధర్మోభిభవత్యుత॥ ౪౦॥ అధర్మాభిభవాత్కృష్ణ
ప్రదుష్యంతికులస్త్రియః। స్త్రీషుదుష్టాసువార్ష్ణేయజాయతేవర్ణసంకరః॥
౪౧॥ సంకరోనరకాయైవకులఘ్నానాంకులస్యచ। పతంతిపితరోహ్యేషాం
లుప్తపిండోదకక్రియాః॥ ౪౨॥ దోషైరేతైఃకులఘ్నానాంవర్ణసంకరకార
కైః। ఉత్సాద్యంతేజాతిధర్మాఃకులధర్మాశ్చశాశ్వతాః॥ ౪౩॥ ఉత్సన్నకులధ
ర్మాణాంమనుష్యాణాంజనార్దన। నరకేనియతంవాసోభవతీత్యనుశుశ్రుమః॥
౪౪॥ అహోబతమహత్పాపంకర్తుంవ్యవసితావయం। యద్రాజ్యసుఖ
లోభేనహంతుంస్వజనముద్యతాః॥ ౪౫॥ యదిమామప్రతీకారమశస్త్రంశ
స్త్రపాణయః। ధార్తరాష్ట్రారణేహన్యుస్తన్మేక్షేమతరంభవేత్॥ ౪౬॥
—*సంజయఉవాచ.*— ఏవముక్త్వార్జునస్సంఖ్యేరథోపస్థఉపావిశత్। వి
సృజ్యసశరంచాపంశోకసంవిగ్నమానసః॥ ౪౭॥

హరిఃఓం తత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం- వైయాసిక్యాం- శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిష
త్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-
అర్జునవిషాదయోగోనామ - ప్రథమోధ్యాయః. *

ద్వితీయోఽధ్యాయః.

—సంజయఉవాచ.—తంతథాకృపయావిష్టమశ్రుపూర్ణాకులేక్షణం। విషీదంతమిదంవాక్యమువాచమధుసూదనః॥౧॥ శ్రీభగవానువాచ॥ కుతస్త్వాకశ్మలమిదంవిషమేసముపస్థితం। అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యమకీర్తికరమర్జున॥౨॥ క్లైబ్యంమాస్మగమఃపార్థనైతత్త్వయ్యుపపద్యతే। క్షుద్రంహృదయదౌర్బల్యంత్యక్త్వోత్తిష్ఠపరంతప॥ ౩॥ —అర్జునఉవాచ— కథంభీష్మమహంసంఖ్యేద్రోణంచమధుసూదన। ఇషుభిఃప్రతియోత్స్యామిపూజార్హావరిసూదన॥౪॥ గురూనహత్వాహిమహానుభావాన్ శ్రేయోభోక్తుంభైక్షమపీహలోకే। హత్వార్థకామాంస్తుగురూనిహైవభుంజీయభోగాన్రుధిరప్రదిగ్ధాన్॥౫॥ నచైతద్విద్మఃకతరన్నోగరీయోయద్వాజయేమయదివానోజయేయుః। యానేవహత్వానజిజీవిషామస్తేఽవస్థితాఃప్రముఖేధార్తరాష్ట్రాః॥౬॥ కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావఃపృచ్ఛామిత్వాంధర్మసంమూఢచేతాః। యచ్ఛ్రేయస్స్యాన్నిశ్చితంబ్రూహి తన్మేశిష్యస్తేఽహంశాధిమాంత్వాంప్రపన్నం॥౭॥ నహిప్రపశ్యామిమమాపనుద్యాద్యచ్ఛోకముచ్ఛోషణమింద్రియాణాం। అవాప్యభూమావసపత్నమృద్ధంరాజ్యంసురాణామపిచాధిపత్యం॥౮॥ —సంజయఉవాచ.— ఏవముక్త్వాహృషీకేశంగుడాకేశఃపరంతపః। నయోత్స్యఇతిగోవిందముక్త్వాతూష్ణీంబభూవహ॥౯॥ తమువాచహృషీకేశఃప్రహసన్నివభారత। సేనయోరుభయోర్మధ్యేవిషీదంతమిదంవచః॥ ౧౦॥ —శ్రీభగవానువాచ.— అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చభాషసే। గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచంతిపండితాః॥౧౧॥ నత్వేవాహంజాతునాసంనత్వంనేమేజనాధిపాః। నచైవనభవిష్యామస్సర్వేవయమతఃపరం॥ ౧౨॥ దేహినోఽస్మిన్యథాదేహేకౌమారంయౌవనంజరా। తథాదేహాంతరప్రాప్తిర్ధీరస్తత్రనముహ్యతి॥ ౧౩। మాత్రాస్పర్శాస్తుకౌంతేయశీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః। ఆగమాపాయినోఽనిత్యాస్తాంస్తితిక్షస్వభారత॥౧౪॥ యంహినవ్యథయంత్యేతేపురుషంపురుషర్షభ। సమదుఃఖసుఖంధీరంసోఽమృతత్వాయకల్పతే॥ ౧౫॥ నాసతోవిద్యతేభావో

నాభావోవిద్యతేసతః। ఉభయోరపిదృష్టోంతస్త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః॥౧౬॥
అవినాశితుతద్విద్ధియేనసర్వమిదంతతం। వినాశమవ్యయస్యాస్యనకశ్చిత్క
ర్తుమర్హతి॥౧౭॥అంతవంతఇమేదేహానిత్యస్యోక్తాశ్శరీరిణః। అనాశినోఽప్ర
మేయస్యతస్మాద్యుధ్యస్వభారత॥౧౮॥యఏనంవేత్తిహంతారంయశ్చైనంమన్య
తేహతం। ఉభౌతౌనవిజానీతోనాయంహంతినహన్యతే॥౧౯॥నజాయతేమ్రి
యతేవాకదాచిన్నాయంభూత్వాభవితావానభూయః। అజోనిత్యశ్శాశ్వ
తోయంపురాణోనహన్యతేహన్యమానేశరీరే॥౨౦॥ వేదావినాశినంనిత్యం
యఏనమజమవ్యయమ్। కథంసపురుషఃపార్థకంఘాతయతిహంతికమ్॥౨౧॥
వాసాంసిజీర్ణానియథావిహాయనవానిగృహ్ణాతినరోపరాణి। తథాశరీరాణి
విహాయజీర్ణాన్యన్యానిసంయాతినవానిదేహీ॥౨౨॥ నైనంఛిందంతిశస్త్రాణి
నైనందహతిపావకః। నచైనంక్లేదయంత్యాపోనశోషయతిమారుతః॥౨౩॥
అచ్ఛేద్యోయమదాహ్యోయమక్లేద్యోశోష్యఏవచ। నిత్యస్సర్వగతఃస్థాణురచ
లోయంసనాతనః॥౨౪॥ అవ్యక్తోయమచింత్యోయమవికార్యోయముచ్య
తే। తస్మాదేవంవిదిత్వైనంనానుశోచితుమర్హసి॥౨౫॥అథచైనంనిత్యజాతం
నిత్యంవామన్యసేమృతమ్। తథాపిత్వంమహాబాహోనైనంశోచితుమర్హసి॥
జాతస్యహిధ్రువోమృత్యుర్ధ్రువంజన్మమృతస్యచ।తస్మాదపరిహార్యేర్థేనత్వం
శోచితుమర్హసి॥౨౭॥అవ్యక్తాదీనిభూతానివ్యక్తమధ్యానిభారత। అవ్యక్తని
ధనాన్యేవతత్రకాపరిదేవనా॥౨౮॥ఆశ్చర్యవత్పశ్యతికశ్చిదేనమాశ్చర్యవద్వ
దతితథైవచాన్యః। ఆశ్చర్యవచ్చైనమన్యశ్శృణోతిశ్రుత్వాప్యేనంవేదనచై
వకశ్చిత్॥౨౯॥దేహీనిత్యమవధ్యోయందేహేసర్వస్యభారత। తస్మాత్సర్వా
ణిభూతానినత్వంశోచితుమర్హసి॥౩౦॥ స్వధర్మమపిచావేక్ష్యనవికంపితు
మర్హసి ధర్మ్యాద్ధియుద్ధాచ్ఛ్రేయోన్యత్క్షత్రియస్యనవిద్యతే॥౩౧॥యదృ
చ్ఛయాచోపపన్నంస్వర్గద్వారమపావృతం। సుఖినఃక్షత్రియాఃపార్థలభం
తేయుద్ధమీదృశం॥౩౨॥అథచేత్త్వమిమంధర్మ్యంసంగ్రామంనకరిష్యసి। త
తస్స్వధర్మంకీర్తించహిత్వాపాపమవాప్స్యసి॥౩౩॥ అకీర్తించాపిభూతాని
కథయిష్యంతితేఽవ్యయాం।సంభావితస్యచాకీర్తిర్మరణాదతిరిచ్యతే॥౩౪॥భ
యాద్రణాదుపరతంమంస్యంతేత్వాంమహారథాః। యేషాంచత్వంబహుమ
తోభూత్వాయాస్యసిలాఘవం॥౩౫॥అవాచ్యవాదాంశ్చబహూన్వదిష్యంతి

తవాహితాః। నిందంతస్తవసామర్థ్యంతతోదుఃఖతరంనుకిం॥ ౩౬॥ హతో
వా ప్రాప్స్యసే స్వర్గంజిత్వావాభోక్ష్యసేమహీం। తస్మాదుత్తిష్ఠకౌంతే
యయుద్ధాయకృతనిశ్చయః॥ ౩౭॥ సుఖదుఃఖేసమేకృత్వాలాభాలాభౌజయా
జయౌ। తతోయుద్ధాయయుజ్యస్వనైవంపాపమవాప్స్యసి॥ ౩౮॥ ఏషాతేభిహి
తాసాంఖ్యేబుద్ధిర్యోగేత్విమాంశృణు। బుద్ధ్యాయుక్తోయయాపార్థకర్మబంధ
ప్రహాస్యసి॥ ౩౯॥ నేహాభిక్రమనాశోస్తి ప్రత్యవాయోనవిద్యతే। స్వల్పమప్య
స్యధర్మస్యత్రాయతేమహతోభయాత్॥ ౪౦॥ వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధిరే
హకురునందన। బహుశాఖాహ్యనంతాశ్చబుద్ధయోఽవ్యవసాయినాం॥ ౪౧॥ య
మిమాంపుష్పితాంవాచంప్రవదంత్యవిపశ్చితః। వేదవాదరతాఃపార్థనాన్య
దస్తీతివాదినః॥ ౪౨॥ కామాత్మానస్స్వర్గపరాజన్మకర్మఫలప్రదాం। క్రియావి
శేషబహుళాంభోగైశ్వర్యగతింప్రతి॥ ౪౩॥ భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాంతయా
పహృతచేతసాం। వ్యవసాయాత్మికాబుద్ధిస్సమాధౌనవిధీయతే॥ ౪౪॥ త్రై
గుణ్యవిషయావేదానిస్త్రైగుణ్యోభవార్జున। నిర్ద్వంద్వోనిత్యసత్త్వస్థోనిర్యో
గక్షేమఆత్మవాన్॥ ౪౫॥ యావానర్థఉదపానేసర్వతస్సంప్లుతోదకే। తావాన్
సర్వేషువేదేషుబ్రాహ్మణస్యవిజానతః॥ ౪౬॥ కర్మణ్యేవాధికారస్తేమాఫలే
షుకదాచన। మాకర్మఫలహేతుర్భూర్మాతేసంగోస్త్వకర్మణి॥ ౪౭॥ యోగ
స్థఃకురుకర్మాణిసంగంత్యక్త్వాధనంజయ। సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమోభూత్వాసమ
త్వంయోగఉచ్యతే॥ ౪౮॥ దూరేణహ్యవరంకర్మబుద్ధియోగాద్ధనంజయ। బు
ద్ధౌశరణమన్విచ్ఛకృపణాఃఫలహేతవః॥ ౪౯॥ బుద్ధియుక్తోజహాతీహఉభేసు
కృతదుష్కృతే। తస్మాద్యోగాయయుజ్యస్వయోగఃకర్మసుకౌశలం॥ ౫౦॥ క
ర్మజంబుద్ధియుక్తాహిఫలంత్యక్త్వామనీషిణః। జన్మబంధవినిర్ముక్తాఃపదంగచ్ఛ
న్త్యనామయం॥ ౫౧॥ యదాతేమోహకలిలంబుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి। తదాగం
తాసినిర్వేదంశ్రోతవ్యస్యశ్రుతస్యచ॥ ౫౨॥ శ్రుతివిప్రతిపన్నాతేయదాస్థా
స్యతినిశ్చలా। సమాధావచలాబుద్ధిస్తదాయోగమవాప్స్యసి॥ ౫౩॥ —అర్జున
ఉవాచ.— స్థితప్రజ్ఞస్యకాభాషాసమాధిస్థస్యకేశవ స్థితధీః కింప్రభాషేతకి
మాసీతవ్రజేతకిం॥ ౫౪॥ —*శ్రీభగవానువాచ*— ప్రజహాతియదాకా
మాన్సర్వాన్పార్థమనోగతాన్। ఆత్మన్యేవాత్మనాతుష్టస్స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్య
తే॥ ౫౫॥ దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాస్సుఖేషువిగతస్పృహః। వీతరాగభయక్రో

థః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే॥౫౬॥ యస్సర్వత్రానభిస్నేహస్తత్తత్ప్రాప్యశుభా
శుభం। నాభినందతినద్వేష్టితస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా॥౫౭॥యదాసంహరతేచా
యంకూర్మోంగానీవసర్వశః। ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యస్తస్యప్రజ్ఞా ప్రతి
ష్ఠితా॥౫౮॥ విషయావినివర్తంతేనిరాహారస్యదేహినః। రసవర్జంరసోప్యస్య
పరందృష్ట్వానివర్తతే॥ ౫౯॥ యతతోహ్యపికౌంతేయపురుషస్యవిపశ్చితః।
ఇంద్రియాణిప్రమాథీనిహరంతిప్రసభంమనః॥ ౬౦॥ తానిసర్వాణిసంయ
మ్యయుక్తఆసీతమత్పరః। వశేహియస్యేంద్రియాణితస్యప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా॥
ధ్యాయతోవిషయాన్పుంసస్సంగస్తేషూపజాయతే। సంగాత్సంజాయతే
కామఃకామాత్క్రోధోభిజాయతే॥౬౨॥ క్రోధాద్భవతిసమ్మోహస్సంమో
హాత్స్మృతివిభ్రమః।స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశోబుద్ధినాశాత్ప్రణశ్యతి॥౬౩॥
రాగద్వేషవియుక్తైస్తువిషయానింద్రియైశ్చరన్। ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా
ప్రసాదమధిగచ్ఛతి॥౬౪॥ ప్రసాదేసర్వదుఃఖానాంహానిరస్యోపజాయతే।
ప్రసన్నచేతసోహ్యాశుబుద్ధిఃపర్యవతిష్ఠతే॥ ౬౫॥ నాస్తిబుద్ధిరయుక్తస్యనచా
యుక్తస్యభావనా। నచాభావయతశ్శాంతి-రశాంతస్యకుతస్సుఖం॥౬౬॥ ఇం
ద్రియాణాంహిచరతాంయన్మనోనువిధీయతే।తదస్యహరతిప్రజ్ఞాంవాయు
ర్నావమివాంభసి॥౬౭॥తస్మాద్యస్యమహాబాహోనిగృహీతానిసర్వశః।ఇం
ద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యస్తస్యప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా॥ ౬౮॥ యానిశాసర్వభూ
తానాంతస్యాంజాగర్తిసంయమీ। యస్యాంజాగ్రతిభూతానిసానిశాపశ్య
తోమునేః॥ ౬౯॥ ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠంసముద్రమాపఃప్రవిశంతి
యద్వత్। తద్వత్కామాయంప్రవిశంతిసర్వేసశాంతిమాప్నోతినకామకా
మీ॥౭౦॥విహాయకామాన్యస్సర్వాన్పుమాంశ్చరతినిస్పృహః। నిర్మమో
నిరహంకారస్సశాంతిమధిగచ్ఛతి॥౭౧॥ ఏషాబ్రాహ్మీస్థితిఃపార్థనైనాంప్రా
ప్యవిముహ్యతి। స్థిత్వాస్యామంతకాలేపిబ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి॥ ౭౨॥

హరిః ఓం-తత్సదితి శ్రీమహాభారతే-శతసహస్రసంహితాయాం వైయాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం-యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-సాంఖ్యయోగో నామ- ద్వితీయోధ్యాయః.

—*తృతీయోధ్యాయః.*—

—*అర్జునఉవాచ.*— జ్యాయసీచేత్కర్మణస్తేమతాబుద్ధిర్జనార్దన
తత్కింకర్మణిఘోరేమాంనియోజయసికేశవ॥౧॥వ్యామిశ్రేణైవవాక్యేనబు
ద్ధింమోహయసీవమే । తదేకంవదనిశ్చిత్యయేనశ్రేయోహమాప్నుయాం॥
౨॥—*శ్రీభగవానువాచ.*—లోకేస్మిన్ద్వివిధానిష్ఠాపురాప్రోక్తామయా
నఘ। జ్ఞానయోగేనసాంఖ్యానాంకర్మయోగేనయోగినాం॥౩॥నకర్మణామనా
రంభాన్నైష్కర్మ్యంపురుషోశ్నుతే।నచసన్న్యసనాదేవసిద్ధింసమధిగచ్ఛ
తి॥౪॥నహికశ్చిత్క్షణమపిజాతుతిష్ఠత్యకర్మకృత్। కార్యతేహ్యవశఃకర్మసర్వ
ప్రకృతిజైర్గుణైః॥౫॥కర్మేంద్రియాణిసంయమ్యయఆస్తేమనసాస్మరన్।ఇంద్రి
యార్థాన్విమూఢాత్మామిథ్యాచారస్సఉచ్యతే॥౬॥ యస్త్వింద్రియాణిమ
నసానియమ్యారభతేర్జున। కర్మేంద్రియైఃకర్మయోగమసక్తస్సవిశిష్యతే॥౭॥
నియతంకురుకర్మత్వంకర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః। శరీరయాత్రాపిచతేనప్ర
సిద్ధ్యేదకర్మణః॥౮॥యజ్ఞార్థాత్కర్మణోన్యత్రలోకోయంకర్మబంధనః। తద
ర్థంకర్మకౌంతేయముక్తసంగస్సమాచర॥౯॥ సహయజ్ఞాఃప్రజాస్సృష్ట్వాపు
రోవాచప్రజాపతిః। అనేనప్రసవిష్యధ్వమేషవోస్త్విష్టకామధుక్॥ ౧౦॥
దేవాన్భావయతానేనతేదేవాభావయంతువః।పరస్పరంభావయంతశ్శ్రే
యఃపరమవాప్స్యథ॥౧౧॥ఇష్టాన్భోగాన్హివోదేవాదాస్యంతేయజ్ఞభా
వితాః। తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యోయోభుంక్తేస్తేనఏవసః॥౧౨॥ యజ్ఞశిష్టాశి
నస్సంతోముచ్యంతెసర్వకిల్బిషైః । తేత్వఘంభుంజతెపాపాయేపచంత్యా
త్మకారణాత్॥౧౩॥అన్నాద్భవంతిభూతానిపర్జన్యాదన్నసంభవః । యజ్ఞా
ద్భవతిపర్జన్యోయజ్ఞఃకర్మసముద్భవః॥౧౪॥ కర్మబ్రహ్మోద్భవంవిద్ధిబ్రహ్మాక్ష
రసముద్భవం। తస్మాత్సర్వగతంబ్రహ్మనిత్యంయజ్ఞేప్రతిష్ఠితం॥౧౫॥ఏవంప్ర
వర్తితంచక్రంనానువర్తయతీహయః। అఘాయురింద్రియారామోమోఘం
పార్థసజీవతి॥ ౧౬॥ యస్త్వాత్మరతిరేవస్యాదాత్మతృప్తశ్చమానవః । ఆత్మ
న్యేవచసంతుష్టస్తస్యకార్యంనవిద్యతే॥౧౭॥ నైవతస్యకృతేనార్థోనాకృతేనే
హకశ్చన। నచాస్యసర్వభూతేషుకశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః॥౧౮॥తస్మాదసక్త

స్సతతంకార్యంకర్మసమాచర । అసక్తోహ్యాచరన్కర్మపరమాప్నోతిపూరు
షః॥౧౯॥కర్మణైవహిసంసిద్ధిమాస్థితాజనకాదయః। లోకసంగ్రహమేవాపి
సంపశ్యన్కర్తుమర్హసి॥౨౦॥యద్యదాచరతిశ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరోజనః । స
యత్ప్రమాణంకురుతేలోకస్తదనువర్తతే॥౨౧॥ నమేపార్థాస్తికర్తవ్యంత్రి
షులోకేషుకించన। నానవాప్తమవాప్తవ్యంవర్తఏవచకర్మణి॥౨౨॥యదిహ్య
హంనవర్తేయంజాతుకర్మణ్యతంద్రితః। మమవర్త్మానువర్తంతేమనుష్యాఃపా
ర్థసర్వశః॥౨౩॥ఉత్సీదేయురిమేలోకానకుర్యాంకర్మచేదహం । సంకరస్యచ
కర్తాస్యాముపహన్యామిమాఃప్రజాః॥౨౪॥సక్తాఃకర్మణ్యవిద్వాంసోయథా
కుర్వంతిభారత। కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తశ్చికీర్షుర్లోకసంగ్రహం॥౨౫॥ న
బుద్ధిభేదంజనయేదజ్ఞానాంకర్మసంగినాం । జోషయేత్సర్వకర్మాణివిద్వాన్
యుక్తస్సమాచరన్॥౨౬॥ ప్రకృతేఃక్రియమాణానిగుణైఃకర్మాణిసర్వశః।
అహంకారవిమూఢాత్మాకర్తాహమితిమన్యతే॥ ౨౭ ॥ తత్వవిత్తుమహాబా
హోగుణకర్మవిభాగయోః। గుణాగుణేషువర్తంతఇతిమత్వానసజ్జతే॥౨౮॥
ప్రకృతేర్గుణసంమూఢాస్సజ్జంతేగుణకర్మసు । తానకృత్స్నవిదోమందాన్
కృత్స్నవిన్నవిచాలయేత్॥౨౯॥ మయిసర్వాణికర్మాణిసన్యస్యాధ్యాత్మచే
తసా।నిరాశీర్నిర్మమోభూత్వాయుధ్యస్వవిగతజ్వరః।౩౦॥యేమేమతమిదం
నిత్యమనుతిష్ఠంతిమానవాః । శ్రద్ధావంతోఽనసూయంతోముచ్యంతేతేపిక
ర్మభిః॥౩౧॥యేత్వేతదభ్యసూయంతోనానుతిష్ఠంతిమేమతం।సర్వజ్ఞానవిమూ
ఢాంస్తాన్విద్ధినష్టానచేతసః॥౩౨॥ సదృశంచేష్టతేస్వస్యాఃప్రకృతేర్జ్ఞాన
వానపి। ప్రకృతింయాంతిభూతానినిగ్రహఃకింకరిష్యతి॥౩౩॥ ఇంద్రియస్యే
న్ద్రియస్యార్థేరాగద్వేషౌవ్యవస్థితౌ। తయోర్నవశమాగచ్ఛేత్తౌహ్యస్యపరి
పంథినౌ॥౩౪॥శ్రేయాన్స్వధర్మోవిగుణఃపరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్ । స్వధ
ర్మేనిధనంశ్రేయఃపరధర్మోభయావహః॥౩౫॥—*అర్జునఉవాచ.*—అథకే
నప్రయుక్తోయంపాపంచరతిపూరుషః। అనిచ్ఛన్నపివార్ష్ణేయబలాదివ
నియోజితః॥౩౬॥ —*శ్రీభగవానువాచ.*— కామఏషఃక్రోధఏషరజోగు
ణసముద్భవః। మహాశనోమహాపాప్మావిద్ధ్యేనమిహవైరిణం॥౩౭॥ ధూమే
నావ్రియతేవహ్నిర్యథాదర్శోమలేనచ। యథోల్బేనావృతోగర్భస్తథాతే

నేదమావృతం॥౩౮॥ఆవృతంజ్ఞానమేతేనజ్ఞానినోనిత్యవైరిణా। కామరూపే
ణకౌంతేయదుష్పూరేణానలేనచ॥౩౯॥ ఇంద్రియాణిమనోబుద్ధిరస్యాధిష్ఠా
నముచ్యతే। ఏతైర్విమోహయత్యేషజ్ఞానమావృత్యదేహినం॥౪౦॥తస్మాత్
త్వమింద్రియాణ్యాదౌనియమ్యభరతర్షభ। పాప్మానంప్రజహిహ్యేనంజ్ఞా
నవిజ్ఞాననాశనం॥౪౧॥ ఇంద్రియాణిపరాణ్యాహురింద్రియేభ్యఃపరంమనః,
మనసస్తుపరాబుద్ధిర్యోబుద్ధేఃపరతస్తుసః॥౪౨॥ ఏవంబుద్ధేఃపరంబుద్ధ్వాసంస్త
భ్యాత్మానమాత్మనా। జహిశత్రుంమహాబాహోకామరూపందురాసదం॥

హరిఃఓం- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం- సంహితాయాం- వైయాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-కర్మయోగోనామ- తృతీయోధ్యాయః.

చతుర్థోధ్యాయః.

—*శ్రీభగవానువాచ.*— ఇమంవివస్వతేయోగంప్రోక్తవానహమ
వ్యయం। వివస్వాన్మనవేప్రాహమనురిక్ష్వాకవేబ్రవీత్॥౧॥ఏవంపరంప
రాప్రాప్తమిమంరాజర్షయోవిదుః। సకాలేనేహమహతాయోగోనష్టఃపరం
తప॥౨॥సఏవాయంమయాతేద్యయోగఃప్రోక్తఃపురాతనః। భక్తోసిమేసఖా
చేతిరహస్యంహ్యేతదుత్తమం॥౩॥ —*అర్జునఉవాచ.*— అపరంభవతోజ
న్మపరంజన్మవివస్వతః। కథమేతద్విజానీయాంత్వమాదౌప్రోక్తవానితి॥౪॥
—*శ్రీభగవానువాచ.*—బహూనిమేవ్యతీతానిజన్మానితవచార్జున। తా
న్యహంవేదసర్వాణినత్వంవేత్థపరంతప॥౫॥ అజోపిసన్నవ్యయాత్మాభూ
తానామీశ్వరోపిసన్। ప్రకృతింస్వామధిష్ఠాయసంభవామ్యాత్మమాయయా
౬॥యదాయదాహిధర్మస్యగ్లానిర్భవతిభారత। అభ్యుత్థానమధర్మస్యతదా
త్మానంసృజామ్యహం॥౭॥పరిత్రాణాయసాధూనాంవినాశాయచదుష్కృ
తాం। ధర్మసంస్థాపనార్థాయసంభవామియుగేయుగే॥౮॥ జన్మకర్మచమేది
వ్యమేవంయోవేత్తితత్త్వతః। త్యక్త్వాదేహంపునర్జన్మనైతిమామేతిసోర్జున॥

॥వీతరాగభయక్రోధామన్మయామాముపాశ్రితాః । బహవోజ్ఞానతప
సాపూతామద్భావమాగతాః॥ యేయథామాంప్రపద్యంతేతాంస్తథైవభ
జామ్యహం। మమ వర్త్మానువర్తంతేమనుష్యాః పార్థసర్వశః॥౧౧॥ కాంక్షం
తఃకర్మణాంసిద్ధింయజంతఇహదేవతాః। క్షిప్రంహిమానుషేలోకేసిద్ధిర్భ
వతికర్మజా॥౧౨॥చాతుర్వర్ణ్యంమయాసృష్టంగుణకర్మవిభాగశః। తస్యకర్తా
రమపిమాంవిద్ధ్యకర్తారమవ్యయం॥౧౩॥ నమాంకర్మాణిలింపంతినమేకర్మఫ
లేస్పృహా। ఇతిమాంయోభిజానాతికర్మభిర్నసబధ్యతే॥౧౪॥ఏవంజ్ఞాత్వాకృ
తంకర్మపూర్వైరపిముముక్షుభిః। కురుకర్మైవతస్మాత్త్వంపూర్వైఃపూర్వ
తరంకృతం॥ ౧౫ ॥ కింకర్మకిమకర్మేతికవయోప్యత్రమోహితాః । తత్తేక
ర్మప్రవక్ష్యామియజ్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేశుభాత్ ॥ ౧౬ ॥ కర్మణోహ్యపిబోద్ధ
వ్యంబోద్ధవ్యంచవికర్మణః । అకర్మణశ్చబోద్ధవ్యంగహనాకర్మణోగతిః ॥
౧౭॥ కర్మణ్యకర్మయఃపశ్యేదకర్మణిచకర్మయః । సబుద్ధిమాన్మను
ష్యేషుసయుక్తఃకృత్స్నకర్మకృత్॥ ౧౮ ॥ యస్యసర్వేసమారంభాఃకా
మసంకల్పవర్జితాః । జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుఃపండితంబుధాః ॥
౧౯॥త్యక్త్వాకర్మఫలాసంగంనిత్యతృప్తోనిరాశ్రయః। కర్మణ్యభిప్రవృత్తోపి
నైవకించిత్కరోతిసః॥౨౦॥నిరాశీర్యతచిత్తాత్మాత్యక్తసర్వపరిగ్రహః। శా
రీరంకేవలంకర్మకుర్వన్నాప్నోతికిల్బిషం॥౨౧॥యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టోద్వం
ద్వాతీతోవిమత్సరః। సమస్సిద్ధావసిద్ధౌచకృత్వాపిననిబధ్యతే॥౨౨॥గతసం
గస్యముక్తస్యజ్ఞానావస్థితచేతసః । యజ్ఞాయాచరతఃకర్మసమగ్రంప్రవిలీ
యతే॥౨౩॥బ్రహ్మార్పణంబ్రహ్మహవిర్బ్రహ్మాగ్నౌబ్రహ్మణాహుతమ్। బ్ర
హ్మైవతేనగంతవ్యంబ్రహ్మకర్మసమాధినా॥౨౪॥దైవమేవాపరేయజ్ఞంయో
గినఃపర్యుపాసతే। బ్రహ్మాగ్నావపరేయజ్ఞంయజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి॥ ౨౫ ॥
శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యేసంయమాగ్నిషుజుహ్వతి । శబ్దాదీన్విషయానన
న్యేఇంద్రియాగ్నిషుజుహ్వతి॥౨౬॥సర్వాణీంద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణి
చాపరే। ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌజుహ్వతిజ్ఞానదీపితే॥౨౭॥ద్రవ్యయజ్ఞాస్త
పోయజ్ఞాయోగయజ్ఞాస్తథాపరే। స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చయతయస్సం
శితవ్రతాః॥౨౮॥అపానేజుహ్వతిప్రాణంప్రాణేపానంతథాపరే।ప్రాణా

ణాపానగతీరుద్ధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ॥ ౨౯॥ అపరేనియతాహారాః ప్రాణాన్ప్రాణేషుజుహ్వతి। సర్వేప్యేతేయజ్ఞవిదోయజ్ఞక్షపితకల్మషాః ॥ ౩౦॥ యజ్ఞశిష్టామృతభుజోయాంతిబ్రహ్మసనాతనం। నాయంలోకోస్త్యయజ్ఞస్యకుతోన్యఃకురుసత్తమ ॥ ౩౧॥ ఏవంబహువిధాయజ్ఞావితతాబ్రహ్మణోముఖే కర్మజాన్విద్ధితాన్సర్వానేవంజ్ఞాత్వావిమోక్ష్యసే ॥ ౩౨॥ శ్రేయాన్ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞఃపరంతప। సర్వంకర్మాఖిలంపార్థ జ్ఞానేపరిసమాప్యతే ॥ ౩౩॥ తద్విద్ధిప్రణిపాతేనపరిప్రశ్నేనసేవయా। ఉపదేక్ష్యంతితేజ్ఞానంజ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥ ౩౪॥ యజ్జ్ఞాత్వానపునర్మోహమేవం యాస్యసిపాండవ। యేనభూతాన్యశేషేణద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథోమయి ॥ ౩౫॥ అపిచేదసిపాపేభ్యస్సర్వేభ్యఃపాపకృత్తమః। సర్వంజ్ఞానప్లవేనైవవృజినంసంతరిష్యసి ॥ ౩౬॥ యథైధాంసిసమిద్ధోగ్నిర్భస్మసాత్కురుతేర్జున। జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణిభస్మసాత్కురుతేతథా ॥ ౩౭॥ నహిజ్ఞానేనసదృశంపవిత్రమిహవిద్యతే। తత్స్వయంయోగసంసిద్ధఃకాలేనాత్మనివిందతి ॥ ౩౮॥ శ్రద్ధావాన్లభతేజ్ఞానంతత్పరస్సంయతేంద్రియః। జ్ఞానంలబ్ధ్వాపరాంశాంతిమచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥ ౩౯॥ అజ్ఞశ్చాశ్రద్దధానశ్చసంశయాత్మావినశ్యతి। నాయంలోకోస్తినపరోనసుఖంసంశయాత్మనః ॥ ౪౦॥ యోగసన్న్యస్తకర్మాణంజ్ఞానసంఛిన్నసంశయం। ఆత్మవంతంనకర్మాణినిబధ్నంతిధనంజయ ॥ ౪౧॥ తస్మాదజ్ఞానసంభూతంహృత్స్థంజ్ఞానాసినాత్మనః। ఛిత్త్వైనంసంశయం యోగమాతిష్ఠోత్తిష్ఠభారత ॥ ౪౨॥

హరిఃఓం- తత్సదితిశ్రీమహాభారతే - శతసాహస్రికాయాం- సంహితాయాం- వైయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం-యోగశాస్త్రేశ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞానయోగోనామ- చతుర్థోధ్యాయః.

॥ పఞ్చమోధ్యాయః ॥

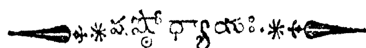
—॥ అర్జునఉవాచ. ॥— సన్న్యాసంకర్మణాంకృష్ణపునర్యోగంచశంససి। యచ్ఛ్రేయఏతయోరేకంతన్మేబ్రూహిసునిశ్చితం ॥౧॥ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥

సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరావుభౌ। తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్కర్మ
యోగో విశిష్యతే॥ ౨॥ జ్ఞేయస్స నిత్యసన్న్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాంక్షతి। నిర్ద్వం
ద్వో హి మహాబాహో సుఖం బంధాత్ప్రముచ్యతే॥ ౩॥ సాంఖ్యయోగౌ పృథ
గ్బాలాః ప్రవదంతి న పండితాః। ఏకమప్యాస్థితస్సమ్యగుభయోర్విందతే ఫలం॥
౪॥ యత్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్యోగైరపి గమ్యతే। ఏకం సాంఖ్యం
చ యోగం చ యః పశ్యతి స పశ్యతి॥ ౫॥ సన్న్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తు
మయోగతః। యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి॥ ౬॥ యోగయు
క్తో విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేంద్రియః। సర్వభూతాత్మభూతాత్మా కుర్వ
న్నపి న లిప్యతే॥ ౭॥ నైవ కించిత్కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్। పశ్యఞ్
ఛృణ్వన్స్పృశఞ్జిఘ్రన్నశ్నన్గచ్ఛన్స్వపఞ్శ్వసన్॥ ౮॥ ప్రలపన్విసృ
జన్గృహ్ణన్నున్మిషన్నిమిషన్నపి। ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతి ధా
రయన్॥ ౯॥ బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః। లిప్యతే
న స పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా॥ ౧౦॥ కాయేన మనసా బుద్ధ్యా కేవలైరిం
ద్రియైరపి। యోగినః కర్మ కుర్వంతి సంగం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే॥ ౧౧॥ యుక్తః
కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతిమాప్నోతి నైష్ఠికీం। అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తో
నిబధ్యతే॥ ౧౨॥ సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్యస్యాస్తే సుఖం వశీ। నవద్వారే పురే
దేహీ నైవ కుర్వన్న కారయన్॥ ౧౩॥ న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకస్య సృజతి
ప్రభుః। న కర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే॥ ౧౪॥ నాదత్తే కస్యచిత్పా
పం న చైవ సుకృతం విభుః। అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః।
౧౫॥ జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేషాం నాశితమాత్మనః। తేషామాదిత్యవజ్జ్ఞా
నం ప్రకాశయతి తత్పరం॥ ౧౬॥ తద్బుద్ధయస్తదాత్మానస్తన్నిష్ఠాస్తత్పరా
యణాః। గచ్ఛంత్యపునరావృత్తిం జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః॥ ౧౭॥ విద్యావినయ
సంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని। శుని చైవ శ్వపాకే చ పండితాస్సమదర్శినః।
౧౮॥ ఇహైవ తైర్జితస్సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః। నిర్దోషం హి సమం
బ్రహ్మ తస్మాద్బ్రహ్మణి తే స్థితాః॥ ౧౯॥ న ప్రహృష్యేత్ప్రియం ప్రాప్య
నోద్విజేత్ప్రాప్య చాప్రియం। స్థిరబుద్ధిరసమ్మూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థి

తః॥ ౨౦॥ బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా విందత్యాత్మనియస్సుఖం । సబ్రహ్మ
యోగయుక్తాత్మా సుఖమక్షయమశ్నుతే॥౨౧॥ యేహిసంస్పర్శజాభోగాదు
ఃఖయోనయఏవతే। ఆద్యంతవంతఃకౌంతేయనతేషురమతేబుధః॥ ౨౨ ॥
శ్నోతీహైవయస్సోఢుం ప్రాక్ఛరీరవిమోక్షణాత్। కామక్రోధోద్భవం
వేగంసయుక్తస్ససుఖీనరః॥౨౩॥ యోంతస్సుఖోంతరారామ స్తథాంతర్జ్యో
తిరేవయః। సయోగీబ్రహ్మనిర్వాణంబ్రహ్మభూతోధిగచ్ఛతి॥ ౨౪॥ లభంతే
బ్రహ్మనిర్వాణమృషయఃక్షీణకల్మషాః । ఛిన్నద్వైధాయతాత్మానస్సర్వ
భూతహితేరతాః॥౨౫॥కామక్రోధవియుక్తానాంయతీనాంయతచేతసాం
అభితో బ్రహ్మనిర్వాణంవర్తతేవిదితాత్మనాం॥౨౬॥ స్పర్శాన్కృత్వాబహి-
ర్బాహ్యాంశ్చక్షుశ్చైవాంతరేభ్రువోః। ప్రాణాపానౌసమౌకృత్వా నాసా
భ్యంతరచారిణౌ॥౨౭॥ యతేంద్రియమనోబుద్ధిర్మునిర్మోక్షపరాయణః । వి
గతేచ్ఛాభయక్రోధోయస్సదాముక్తఏవసః॥౨౮॥ భోక్తారంయజ్ఞతపసాం
సర్వలోకమహేశ్వరం । సుహృదంసర్వభూతానాం జ్ఞాత్వామాంశాంతి
మృచ్ఛతి॥ ౨౯॥

హరిః ఓం- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం- సం
హితాయాం- వయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిష
త్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే- కర్మ
సన్న్యాసయోగోనామ- పంచమోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ.— అనాశ్రితఃకర్మఫలంకార్యంకర్మకరోతియః।
ససన్న్యాసీచయోగీచననిరగ్నిర్నచాక్రియః॥ ౧॥ యంసన్న్యాసమితి ప్రాహు
ర్యోగంతంవిద్ధిపాండవ। నహ్యసన్న్యస్తసంకల్పోయోగీభవతికశ్చన॥ ౨ ॥ ఆ
రురుక్షోర్మునేర్యోగంకర్మకారణముచ్యతే। యోగారూఢస్యతస్యైవశమః
కారణముచ్యతే॥ ౩॥ యదాహినేంద్రియార్థేషు నకర్మస్వనుషజ్జతే । సర్వ

సంకల్పసన్యాసీయోగారూఢస్తదోచ్యతే॥౪॥ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానంనాత్మా
నమవసాదయేత్। ఆత్మైవహ్యాత్మనోబంధురాత్మైవరిపురాత్మనః। బంధురా
త్మాత్మనస్తస్యయేనాత్మైవాత్మనాజితః। అనాత్మనస్తుశత్రుత్వేవర్తేతాత్మైవ
శత్రువత్॥౬॥ జితాత్మనఃప్రశాంతస్యపరమాత్మాసమాహితః। శీతోష్ణసు
ఖదుఃఖేషుతథామానావమానయోః॥౭॥ జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మాకూటస్థోవి
జితేంద్రియః। యుక్తఇత్యుచ్యతేయోగీసమలోష్టాశ్మకాంచనః॥౮॥ సుహృ
న్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబంధుషు। సాధుష్వపిచపాపేషుసమబుద్ధి
ర్విశిష్యతే॥౯॥ యోగీయుంజీతసతతమాత్మానంరహసిస్థితః। ఏకాకీయతచి
త్తాత్మానిరాశీరపరిగ్రహః॥౧౦॥ శుచౌదేశేప్రతిష్ఠాప్యస్థిరమాసనమాత్మ
నః। నాత్యుచ్ఛ్రితంనాతినీచంచేలాజినకుశోత్తరం॥౧౧॥ తత్రైకాగ్రంమ
నఃకృత్వాయతచిత్తేంద్రియక్రియః। ఉపవిశ్యాసనేయుంజ్యాద్యోగమాత్మ
విశుద్ధయే॥౧౨॥సమంకాయశిరోగ్రీవంధారయన్నచలంస్థిరః। సంప్రేక్ష్య
నాసికాగ్రంస్వందిశశ్చానవలోకయన్॥౧౩॥ ప్రశాంతాత్మావిగతభీర్బ్ర
హ్మచారివ్రతేస్థితః మనస్సంయమ్యమచ్చిత్తోయుక్తఆసీతమత్పరః॥౧౪॥ ఏ
వంయుంజన్సదాత్మానంయోగీనియతమానసః। శాంతింనిర్వాణపరమాం
మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి॥౧౫॥ నాత్యశ్నతస్తుయోగోస్తినచైకాంతమనశ్నతః
నచాతిస్వప్నశీలస్యజాగ్రతోనైవచార్జున॥౧౬॥ యుక్తాహారవిహారస్యయు
క్తచేష్టస్యకర్మసు। యుక్తస్వప్నావబోధస్యయోగోభవతిదుఃఖహా॥౧౭॥యు
దావినియతంచిత్తమాత్మన్యేవావతిష్ఠతే। నిస్పృహస్సర్వకామేభ్యోయుక్తఇ
త్యుచ్యతేతదా॥౧౮॥యథాదీపోనివాతస్థోనేంగతేసోపమాస్మృతా। యో
గినోయతచిత్తస్యయుంజతోయోగమాత్మనః॥౧౯॥యత్రోపరమతేచిత్తంని
రుద్ధంయోగసేవయా। యత్రచైవాత్మనాత్మానంపశ్యన్నాత్మనితుష్యతి॥౨౦॥
సుఖమాత్యంతికంయత్తద్బుద్ధిగ్రాహ్యమతీంద్రియం। వేత్తియత్రనచైవా
యంస్థితశ్చలతితత్త్వతః॥౨౧॥ యంలబ్ధ్వాచాపరంలాభంమన్యతేనాధికంత
తః। యస్మిన్స్థితోనదుఃఖేనగురుణాపివిచాల్యతే॥౨౨॥ తంవిద్యాద్దుఃఖసం
యోగవియోగంయోగసంజ్ఞితం।సనిశ్చయేనయోక్తవ్యోయోగోనిర్విణ్ణచే

పౌరుషంనృషు॥౮॥ పుణ్యోగంధఃపృథివ్యాంచ తేజశ్చాస్మివిభావసౌ । జీవ
నంసర్వభూతేషుతపశ్చాస్మితపస్విషు॥౯॥ బీజంమాంసర్వభూతానాంవిద్ధి
పార్థసనాతనం। బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మితేజస్తేజస్వినామహం॥౧౦॥ బలంబల
వతాంచాహంకామరాగవివర్జితం। ధర్మావిరుద్ధోభూతేషుకామోస్మిభర
తర్షభ॥౧౧॥ యేచైవసాత్వికాభావారాజసాస్తామసాశ్చయే । మత్తఏవేతి
తాన్విద్ధినత్వహంతేషుతేమయి॥౧౨॥ త్రిభిర్గుణమయైర్భావైరేభిస్సర్వమిదం
జగత్। మోహితంనాభిజానాతిమామేభ్యఃపరమవ్యయం॥౧౩॥ దైవీహ్యే
షాగుణమయీమమమాయాదురత్యయా। మామేవయే ప్రపద్యంతేమాయా
మేతాంతరంతితే॥౧౪॥ నమాందుష్కృతినోమూఢాః ప్రపద్యంతేనరాధ
మాః। మాయయాపహృతజ్ఞానాఆసురంభావమాశ్రితాః॥౧౫॥చతుర్విధా
భజంతేమాంజనాస్సుకృతినోర్జున। ఆర్తోజిజ్ఞాసురర్థార్థీజ్ఞానీచభరతర్షభ॥౧౬॥
తేషాంజ్ఞానీనిత్యయుక్తఏకభక్తిర్విశిష్యతే । ప్రియోహిజ్ఞానినోత్యర్థమహం
సచమమప్రియః॥౧౭॥ ఉదారాస్సర్వఏవైతేజ్ఞానీత్వాత్మైవమేమతం। ఆస్థిత
స్సహియుక్తాత్మామామేవానుత్తమాంగతిం॥౧౮॥ బహూనాంజన్మనామం
తేజ్ఞానవాన్మాంప్రపద్యతే। వాసుదేవస్సర్వమితిసమహాత్మాసుదుర్లభః॥
౧౯॥ కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యంతేన్యదేవతాః । తంతంనియమ
మాస్థాయ ప్రకృత్యానియతాస్స్వయా॥౨౦॥ యోయోయాంయాంతనుంభ
క్తశ్శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి।తస్యతస్యాచలాం శ్రద్ధాంతామేవవిదధామ్యహం
౨౧॥ సతయా శ్రద్ధయాయుక్తస్తస్యారాధనమీహతే । లభతేచతతఃకా
మాన్మయైవవిహితాన్హితాన్॥౨౨॥ అంతవత్తుఫలంతేషాంతద్భవత్య
ల్పమేధసాం। దేవాన్దేవయజోయాంతిమద్భక్తాయాంతిమామపి॥౨౩॥ అ
వ్యక్తంవ్యక్తిమాపన్నంమన్యంతేమామబుద్ధయః। పరంభావమజానంతోమ
మావ్యయమనుత్తమం॥౨౪॥ నాహంప్రకాశస్సర్వస్యయోగమాయాసమా
వృతః। మూఢోయంనాభిజానాతిలోకోమామజమవ్యయం॥౨౫॥ వేదాహం
సమతీతానివర్తమానానిచార్జున। భవిష్యాణిచభూతానిమాంతువేదనకశ్చ
న॥౨౬॥ ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేనద్వంద్వమోహేనభారత। సర్వభూతానిసం

మోహంసర్గేయాంతిపరంతప॥ ౨౭॥ యేషాంత్వంతగతంపాపంజనానాం
పుణ్యకర్మణాం। తేద్వంద్వమోహనిర్ముక్తాభజంతేమాందృఢవ్రతాః॥౨౮॥
జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్యయతంతియే । తేబ్రహ్మతద్విదుఃకృ
త్స్నమధ్యాత్మంకర్మచాఖిలం॥౨౯॥ సాధిభూతాధిదైవంమాంసాధియజ్ఞం
చయేవిదుః ప్రయాణకాలేపిచమాంతేవిదుర్యుక్తచేతసః॥ ౩౦

హరిఃఓం- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం-సం
హితాయాం- వయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపని
షత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-
విజ్ఞానయోగోనామ- సప్తమోధ్యాయః. *

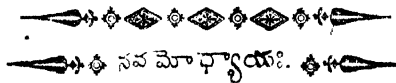
అష్టమోధ్యాయః.

—*అర్జునఉవాచ.*— కింతద్బ్రహ్మకిమధ్యాత్మంకింకర్మపురుషోత్తమ।
అధిభూతంచకింప్రోక్తమధిదైవంకిముచ్యతే॥౧॥ అధియజ్ఞఃకథంకోత్రదేహే
స్మిన్మధుసూదన। ప్రయాణకాలేచకథంజ్ఞేయోసినియతాత్మభిః॥౨॥ శ్రీభగవా
నువాచ. అక్షరంబ్రహ్మపరమంస్వభావోధ్యాత్మముచ్యతే। భూతభావోద్భ
వకరోవిసర్గఃకర్మసంజ్ఞితః॥ అధిభూతంక్షరోభావఃపురుషశ్చాధిదైవతం।అధి
యజ్ఞోహమేవాత్రదేహేదేహభృతాంవర॥౪।అంతకాలేచమామేవస్మరన్ము
క్త్వాకళేబరం। యఃప్రయాతిసమద్భావంయాతినాస్త్యత్రసంశయః॥ ౫॥
యంయంవాపిస్మరన్భావంత్యజత్యంతేకళేబరం। తంతమేవైతికౌంతేయ
సదాతద్భావభావితః॥ ౬॥ తస్మాత్సర్వేషుకాలేషుమామనుస్మరయుధ్యచ।
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్మామేవైష్యస్యసంశయః॥ ౭॥అభ్యాసయోగయుక్తేనచే
తసానాన్యగామినా। పరమంపురుషందివ్యంయాతిపార్థానుచింతయన్॥౮॥
కవింపురాణమనుశాసితారమణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః। సర్వస్యధా
తారమచింత్యరూపమాదిత్యవర్ణంతమసఃపరస్తాత్॥౯॥ ప్రయాణకాలేమన
సాచలేనభక్త్యాయుక్తోయోగబలేనచైవ। భ్రువోర్మధ్యేప్రాణమావేశ్య

సమ్యక్ సతంపరంపురుషముపైతిదివ్యం॥ ౧౦॥ యదక్షరంవేదవిదోవదంతివి
శంతియద్యతయోవీతరాగాః। యదిచ్ఛంతోబ్రహ్మచర్యంచరంతితత్తేపదం
సంగ్రహేణప్రవక్ష్యే॥౧౧॥ సర్వద్వారాణిసంయమ్యమనోహృదినిరుధ్యచ
మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనఃప్రాణమాస్థితోయోగధారణాం॥ ౧౨॥ ఓమి
త్యేకాక్షరంబ్రహ్మవ్యాహరన్మామనుస్మరన్ । యఃప్రయాతిత్యజన్దే
హంసయాతిపరమాంగతిం॥౧౩॥ అనన్యచేతాస్సతతంయోమాంస్మరతినిత్య
శః। తస్యాహంసులభఃపార్థనిత్యయుక్తస్యయోగినః॥౧౪॥ మాముపేత్యపు
నర్జన్మదుఃఖాలయమశాశ్వతం। నాప్నువంతిమహాత్మానస్సంసిద్ధింపరమాం
గతాః॥ ౧౫॥ ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాఃపునరావర్తినోర్జున । మాముపేత్య
తుకౌంతేయపునర్జన్మనవిద్యతే॥ ౧౬॥ సహస్రయుగపర్యంతమహర్యద్బ్ర
హ్మణోవిదుః। రాత్రింయుగసహస్రాంతాంతేహోరాత్రవిదోజనాః॥౧౭
అవ్యక్తాద్వ్యక్తయస్సర్వాఃప్రభవంత్యహరాగమే। రాత్ర్యాగమేప్రలీయంతే
తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే॥౧౮॥ భూతగ్రామస్సఏవాయంభూత్వాభూత్వా
ప్రలీయతేరాత్ర్యాగమేఽవశఃపార్థప్రభవత్యహరాగమే॥౧౯॥పరస్తస్మా
త్తుభావోన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్సనాతనః।యస్ససర్వేషుభూతేషునశ్యత్సునవి
నశ్యతి॥౨౦॥ అవ్యక్తోఽక్షరఇత్యుక్తస్తమాహుఃపరమాంగతిం। యంప్రా
ప్యననివర్తంతేతద్ధామపరమంమమ॥ ౨౧॥ పురుషస్సపరఃపార్థభక్త్యాలభ్య
స్త్వనన్యయా। యస్యాంతస్స్థానిభూతానియేనసర్వమిదంతతం॥౨౨॥ య
త్రకాలేత్వనావృత్తిమావృత్తించైవయోగినః। ప్రయాతాయాంతితంకాలం
వక్ష్యామిభరతర్షభ॥౨౩॥ అగ్నిర్జ్యోతిరహశ్శుక్లష్షణ్మాసాఉత్తరాయణం। త
త్రప్రయాతాగచ్ఛంతిబ్రహ్మబ్రహ్మవిదోజనాః॥౨౪॥ధూమోరాత్రిస్తథా
కృష్ణష్షణ్మాసాదక్షిణాయనం। తత్రచాంద్రమసంజ్యోతిర్యోగీప్రాప్యనివ
ర్తతే॥౨౫॥ శుక్లకృష్ణేగతీహ్యేతేజగతశ్శాశ్వతేమతే। ఏకయాయాత్యనావృ
త్తిమన్యయావర్తతేపునః॥౨౬॥ నైతేసృతీపార్థజానన్యోగీముహ్యతికశ్చన।
తస్మాత్సర్వేషుకాలేషుయోగయుక్తోభవార్జున॥౨౭॥ వేదేషుయజ్ఞేషుతపస్సు

చైవదానేషుయత్పుణ్యఫలంప్రదిష్టం । అత్యేతితత్సర్వమిదంవిదిత్వా యోగీప
రంస్థానముపైతిచాద్యం॥ ౨౮॥

హరిఃఓం - తత్సదితిశ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం - వయ్యాశిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిషత్సు
బ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే- అక్షర
పరబ్రహ్మయోగో నామ అష్టమోధ్యాయః॥

నవమోధ్యాయః.

— శ్రీభగవానువాచ. — ఇదంతుతేగుహ్యతమం ప్రవక్ష్యామ్యన
సూయవే। జ్ఞానంవిజ్ఞానసహితంయజ్జ్ఞాత్వామోక్ష్యసేఽశుభాత్॥ ౧ ॥ రాజ
విద్యారాజగుహ్యం పవిత్రమిదముత్తమమ్ । ప్రత్యక్షావగమంధర్మ్యంసుసుఖం
కర్తుమవ్యయం॥౨॥ అశ్రద్దధానాః పురుషాధర్మస్యాస్య పరంతప । అప్రా
ప్యమాంనివర్తంతేమృత్యుసంసారవర్త్మని ॥ ౩ ॥ మయాతతమిదంసర్వంజగద
వ్యక్తమూర్తినా। మత్‌స్థానిసర్వభూతానినచాహంతేష్వవస్థితః॥ ౪॥ నచమత్
స్థానిభూతానిపశ్యమేయోగమైశ్వరం । భూతభృన్నచభూతస్థో మమాత్మా
భూతభావనః॥ ౫ ॥ యథాకాశస్థితోనిత్యంవాయుస్సర్వత్రగోమహాన్ । త
థాసర్వాణిభూతానిమత్‌స్థానీత్యుపధారయ ॥ ౬॥ సర్వభూతానికౌంతేయ
ప్రకృతింయాంతిమామికాం । కల్పక్షయేపునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహం॥
౭॥ ప్రకృతింస్వామవష్టభ్య విసృజామిపునఃపునః । భూతగ్రామమిమంకృత్స్న
మవశం ప్రకృతేర్వశాత్ ॥ ౮ ॥ నచమాంతానికర్మాణినిబధ్నంతిధనంజయ।
ఉదాసీనవదాసీనమసక్తంతేషుకర్మసు॥ ౯॥ మయాధ్యక్షేణప్రకృతిస్సూయతే
సచరాచరం। హేతునానేనకౌంతేయ జగద్విపరివర్తతే॥ ౧౦ ॥ అవజానంతి
మాంమూఢామానుషీంతనుమాశ్రితం। పరంభావమజానంతో మమభూతమ
హేశ్వరం॥ ౧౧॥ మోఘాశామోఘకర్మాణోమోఘజ్ఞానావిచేతసః। రాక్షసీ
మాసురీంచైవప్రకృతింమోహినీంశ్రితాః॥ ౧౨॥ మహాత్మానస్తుమాంపా
ర్థదైవీంప్రకృతిమాశ్రితాః । భజంత్యనన్య మనసోజ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్య
యం॥ ౧౩ ॥ సతతంకీర్తయంతోమాం యతంతశ్చదృఢవ్రతాః। నమస్యంత

శ్చమాంభక్త్యానిత్యయుక్తాఉపాసతే॥ ౧౪ ॥ జ్ఞానయజ్ఞేనచాప్యన్యేయజంతో
మాముపాసతే। ఏకత్వేనపృథక్త్వేనబహుధావిశ్వతోముఖం॥ ౧౫ ॥ అహం
క్రతురహంయజ్ఞః స్వధాహమహమౌషధం। మంత్రోహమహమేవాజ్యమహ
మగ్నిరహంహుతం॥ ౧౬॥ పితాహమస్యజగతోమాతాధాతాపితామహః।
వేద్యంపవిత్రమోంకారఋక్సామయజురేవచ॥ ౧౭॥ గతిర్భర్తాప్రభుస్సాక్షీ
నివాసశ్శరణంసుహృత్ । ప్రభవఃప్రళయస్థానంనిధానంబీజమవ్యయం॥౧౮॥
తపామ్యహమహంవర్షంనిగృహ్ణామ్యుత్సృజామిచ। అమృతంచైవమృత్యుశ్చ
సదసచ్చాహమర్జున॥ ౧౯॥ త్రైవిద్యామాంసోమపాఃపూతపాపాయజ్ఞై
రిష్ట్వాస్వర్గతింప్రార్థయంతే। తేపుణ్యమాసాద్య సురేంద్రలోక మశ్నంతిది
వ్యాన్దివిదేవభోగాన్॥ ౨౦॥ తేతంభుక్త్వాస్వర్గలోకంవిశాలంక్షీణేపుణ్యేమ
ర్త్యలోకంవిశంతి। ఏవంత్రయీధర్మమనుప్రపన్నా గతాగతంకామకామా
లభంతే॥ ౨౧ ॥ అనన్యాశ్చింతయంతోమాంయేజనాఃపర్యుపాసతే। తేషాం
నిత్యాభియుక్తానాంయోగక్షేమంవహామ్యహం ॥ ౨౨॥ ఏప్యన్యదేవతాభక్తా
యజంతేశ్రద్ధయాన్వితాః। తేపిమామేవకౌంతేయయజంత్యవిధిపూర్వకం॥౨౩
అహంహిసర్వయజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభురేవచ । నతుమామభిజానంతితత్వే
నాతశ్చ్యవంతితే॥ ౨౪॥ యాంతిదేవవ్రతాదేవాన్పితౄన్యాంతిపితృవ్ర
తాః। భూతానియాంతిభూతేజ్యాయాంతిమద్యాజినోపిమామ్॥౨౫॥ పత్రం
పుష్పంఫలంతోయంయోమేభక్త్యాప్రయచ్ఛతి। తదహంభక్త్యుపహృతమశ్నా
మిప్రయతాత్మనః॥౨౬॥యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషిదదాసియత్।
యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణం ॥ ౨౭ ॥ శుభాశుభఫలైరేవం
మోక్ష్యసేకర్మబంధనైః। సన్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తోమా ముపైష్యసి॥
౨౮॥సమోహంసర్వభూతేషునమేద్వేష్యోస్తినప్రియః। యేభజంతితుమాంభ
క్త్యామయితేతేషుచాప్యహం॥ ౨౯॥ అపిచేత్సుదురాచారోభజతేమామనన్య
భాక్ । సాధురేవసమంతవ్యస్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః॥ ౩౦ ॥ క్షిప్రంభవతిధ
ర్మాత్మాశశ్వచ్ఛాంతింనిగచ్ఛతి। కౌంతేయప్రతిజానీహినమేభక్తఃప్రణశ్యతి॥
౩౧॥ మాంహిపార్థవ్యపాశ్రిత్యయేపిస్యుఃపాపయోనయః। స్త్రియోవైశ్యా
స్తథాశూద్రాస్తేపియాంతిపరాంగతిం॥ ౩౨॥ కింపునర్బ్రాహ్మణాఃపుణ్యా

భక్తారాజర్షయస్తథా। అనిత్యమసుఖంలోకమిమంప్రాప్యభజస్వమాం॥ ౩౩॥
మన్మనాభవమద్భక్తోమద్యాజీమాంనమస్కురు। మామేవైష్యసియుక్త్వైవమా
త్మానంమత్పరాయణః॥ ౩౪

హరిః ఓం తత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాం సంహి
తాయాం- వయ్యాసిక్యాం - శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిష
త్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే- రా
జవిద్యారాజగుహ్యయోగోనామ- నవమోధ్యాయః.

దశమోధ్యాయః.

— శ్రీభగవానువాచ. — భూయఏవమహాబాహోశృణుమే పర
మంవచః। యత్తేహంప్రీయమాణాయవక్ష్యామిహితకామ్యయా॥ ౧ ॥ నమే
విదుస్సురగణాఃప్రభవంనమహర్షయః। అహమాదిర్హిదేవానాం మహర్షీ
ణాంచసర్వశః॥ ౨ ॥ యోమామజమనాదించవేత్తిలోకమహేశ్వరం। అసం
మూఢస్సమర్త్యేషుసర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ ౩॥ బుద్ధిర్జ్ఞానమసంమోహఃక్షమా
సత్యందమశ్శమః। సుఖందుఃఖంభవోభావోభయంచాభయమేవచ॥ ౪॥ అ
హింసాసమతాతుష్టిస్తపోదానంయశోయశః।భవంతిభావాభూతానాంమ
త్తఏవపృథగ్విధాః॥ ౫॥ మహర్షయస్సప్తపూర్వేచత్వారోమనవస్తథా। మ
ద్భావామానసాజాతాయేషాంలోకఇమాఃప్రజాః॥ ౬ ॥ ఏతాంవిభూతిం
యోగంచమమయోవేత్తితత్త్వతః। సోవికంపేనయోగేనయుజ్యతేనాత్రసం
శయః॥౭॥ అహంసర్వస్యప్రభవోమత్తస్సర్వంప్రవర్తతే। ఇతిమత్వాభజంతే
మాంబుధాభావసమన్వితాః॥ ౮॥ మచ్చిత్తామద్గతప్రాణాబోధయంతఃపర
స్పరం। కథయంతశ్చమాంనిత్యంతుష్యంతిచరమంతిచ॥ ౯॥ తేషాంసతతయు
క్తానాంభజతాంప్రీతిపూర్వకం। దదామిబుద్ధియోగంతంయేనమాముపయాం
తితే॥ ౧౦॥ తేషామేవానుకంపార్థమహమజ్ఞానజంతమః। నాశయామ్యాత్మ
భావస్థోజ్ఞానదీపేనభాస్వతా॥ ౧౧॥ — అర్జునఉవాచ. — పరంబ్రహ్మ
పరంధామపవిత్రంపరమంభవాన్। పురుషంశాశ్వతందివ్యమాదిదేవమజం
విభుం॥ ౧౨॥ ఆహుస్త్వామృషయస్సర్వేదేవర్షిర్నారదస్తథా। అసితోదేవ
లోవ్యాసస్స్వయంచైవబ్రవీషిమే॥ ౧౩॥ సర్వమేతదృతంమన్యేయన్మాంవద

సికేశవ । నహితేభగవన్వ్యక్తింవిదుర్దేవానదానవాః॥ ౧౪॥ స్వయమేవాత్మ
నాత్మానంవేత్థత్వంపురుషోత్తమ।భూతభావనభూతేశదేవదేవజగత్పతే॥౧౫॥
వక్తుమర్హస్యశేషేణదివ్యాహ్యాత్మవిభూతయః। యాభిర్విభూతిభిర్లోకాని
మాంస్త్వంవ్యాప్యతిష్ఠసి ॥ ౧౬ ॥ కథంవిద్యామహంయోగింస్త్వాంసదాపరి
చింతయన్ । కేషుకేషుచభావేషుచింత్యోసిభగవన్మయా॥ ౧౭ ॥విస్తరేణాత్మ
నోయోగంవిభూతించజనార్దన । భూయఃకథయతృప్తిర్హిశృణ్వతోనాస్తిమేమృ
తం ॥ ౧౮ ॥ —శ్రీభగవానువాచ— హంతతేకథయిష్యామి విభూ
తీరాత్మనశ్శుభాః। ప్రాధాన్యతఃకురుశ్రేష్ఠనాస్త్యంతోవిస్తరస్యమే ॥ ౧౯ ॥
అహమాత్మాగుడాకేశసర్వభూతాశయస్థితః । అహమాదిశ్చ మధ్యంచభూ
తానామంతఏవచ॥ ౨౦॥ఆదిత్యానామహంవిష్ణుర్జ్యోతిషాంరవిరంశుమాన్।
మరీచిర్మరుతామస్మినక్షత్రాణామహంశశీ॥ ౨౧ ॥ వేదానాం సామవేదో
స్మిదేవానామస్మివాసవః । ఇంద్రియాణాంమనశ్చాస్మిభూతానా మస్మిచేత
నా॥ ౨౨॥ రుద్రాణాంశంకరశ్చాస్మివిత్తేశోయక్షరక్షసాం । వసూనాంపా
వకశ్చాస్మిమేరుశ్శిఖరిణామహం॥ ౨౩॥ పురోధసాంచముఖ్యంమాంవిద్ధిపార్థ
బృహస్పతిం । సేనానీనామహంస్కందస్సరసామస్మిసాగరః॥ ౨౪॥మహర్షీ
ణాంభృగురహంగిరామస్మ్యేకమక్షరం।యజ్ఞానాంజపయజ్ఞోస్మిస్థావరాణాం
హిమాలయః॥ ౨౫॥ అశ్వత్థస్సర్వవృక్షాణాందేవర్షీణాంచ నారదః । గంధ
ర్వాణాంచిత్రరథస్సిద్ధానాంకపిలోమునిః॥ ౨౬॥ ఉచ్చైశ్శ్రవసమశ్వానాం
విద్ధిమామమృతోద్భవం । ఐరావతంగజేంద్రాణాంనరాణాంచనరాధిపం॥
౨౭॥ ఆయుధానామహంవజ్రంధేనూనామస్మికామధుక్ । ప్రజనశ్చాస్మికంద
ర్పస్సర్పాణామస్మివాసుకిః॥ ౨౮॥ అనంతశ్చాస్మినాగానాంవరుణోయాదసా
మహం। పితౄణామర్యమాచాస్మియమస్సంయమతామహం॥ ౨౯॥ ప్రహ్లా
దశ్చాస్మిదైత్యానాంకాలఃకలయతామహం। మృగాణాంచమృగేంద్రోహం
వైనతేయశ్చపక్షిణాం ॥ ౩౦॥ పవనఃపవతామస్మిరామశ్శస్త్రభృతామహం।
ఝషాణాంమకరశ్చాస్మిస్రోతసామస్మిజాహ్నవీ ॥ ౩౧ ॥ సర్గాణామాదిరం
తశ్చమధ్యంచైవాహమర్జున । అధ్యాత్మవిద్యావిద్యానాం వాదః ప్రవదతామ
హం॥ ౩౨॥ అక్షరాణామకారోస్మిద్వంద్వస్సామాసికస్యచ । అహమేవాక్ష

యః కాలో ధాతాహం విశ్వతోముఖః॥ ౩౩ ॥ మృత్యుస్సర్వహరశ్చాహముద్భ
వశ్చభవిష్యతాం । కీర్తిః శ్రీర్వాక్చనారీణాం స్మృతిర్మేధాధృతిః క్షమా॥ ౩౪॥
బృహత్సామతథాసామ్నాం గాయత్రీఛందసామహం । మాసానాంమార్గశీ
ర్షోహమృతూనాంకుసుమాకరః॥ ౩౫ ॥ ద్యూతంఛలయతామస్మి తేజస్తేజస్వి
నామహం । జయోస్మి వ్యవసాయోస్మి సత్వంసత్వవతామహం॥ ౩౬ ॥ వృష్ణీ
నాంవాసుదేవోస్మి పాండవానాంధనంజయః । మునీనామప్యహంవ్యాసః కవీ
నాముశనాకవిః॥ ౩౭ ॥ దండోదమయతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతాం । మౌనం
చైవాస్మి గుహ్యానాంజ్ఞానంజ్ఞానవతామహం॥ ౩౮ ॥ యచ్చాపిసర్వభూతా
నాంబీజంతదహమర్జున । నతదస్తివినాయత్స్యాన్మయాభూతంచరాచరం॥
౩౯ ॥ నాంతోస్తిమమదివ్యానాంవిభూతీనాంపరంతప । ఏషతూద్దేశతః ప్రో
క్తోవిభూతేర్విస్తరోమయా॥ ౪౦ ॥ యద్యద్విభూతిమత్సత్వం శ్రీమదూర్జిత
మేవవా । తత్తదేవావగచ్ఛత్వంమమతేజోంశసంభవం॥౪౧॥ అథవాబహునై
తేనకింజ్ఞాతేనతవార్జున। విష్టభ్యాహమిదంకృత్స్నమేకాంశేనస్థితోజగత్॥౪౨॥

హరిఃఓం - తత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం - వయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిషత్సు
బ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-విభూ
తివిస్తరయోగోనామ - దశమోధ్యాయః.

ఏకాదశోధ్యాయః.

అర్జునఉవాచ. — మదనుగ్రహాయ పరమంగుహ్య మధ్యాత్మ
సంజ్ఞితం । యత్త్వయోక్తంవచస్తేన మోహోయం విగతోమమ॥ ౧ ॥ భవా
ప్యయౌహిభూతానాం శ్రుతౌవిస్తరశోమయా । త్వత్తఃకమలపత్రాక్షమా
హాత్మ్యమపిచావ్యయం॥ ౨॥ ఏవమేతద్యథాత్థత్వమాత్మానంపరమేశ్వర । ద్ర
ష్టుమిచ్ఛామితేరూపమైశ్వరం పురుషోత్తమ॥ ౩ ॥ మన్యసేయది తచ్ఛక్యం మ
యాద్రష్టుమితిప్రభో । యోగేశ్వరతతోమేత్వందర్శయాత్మానమవ్యయమ్॥
౪ ॥ శ్రీభగవానువాచ. — పశ్యమేపార్థరూపాణి శతశోథసహస్ర
శః । నానావిధానిదివ్యానినానావర్ణాకృతీనిచ॥ ౫ ॥ పశ్యాదిత్యాన్వసూ

రుద్రానశ్వినౌమరుతస్తథా । బహూన్యదృష్టపూర్వాణిపశ్యాశ్చర్యాణిభ
రత॥౬॥ ఇహైకస్థంజగత్కృత్స్నంపశ్యాద్యసచరాచరం। మమదేహేగుడా
కేశయచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి॥ ౭ ॥ నతుమాంశక్యసేద్రష్టుమనేనైవస్వచక్షు
షా।దివ్యందదామితేచక్షుఃపశ్యమేయోగమైశ్వరం॥౮॥ సంజయఉవాచ
ఏవముక్త్వాతతోరాజన్ మహాయోగేశ్వరోహరిః । దర్శయామాసపార్థాయ
పరమంరూపమైశ్వరం॥ ౯॥ అనేకవక్త్రనయనమనేకాద్భుతదర్శనం। అనేక
దివ్యాభరణందివ్యానేకోద్యతాయుధం॥ ౧౦ ॥ దివ్యమాల్యాంబరధరందివ్య
గంధానులేపనం । సర్వాశ్చర్యమయందేవమనంతంవిశ్వతోముఖం॥ ౧౧ ॥ ది
విసూర్యసహస్రస్యభవేద్యుగపదుత్థితా । యదిభాస్సదృశీసాస్యాద్భాసస్తస్య
మహాత్మనః॥ ౧౨ ॥ తత్రైకస్థంజగత్కృత్స్నంప్రవిభక్తమనేకధా । అపశ్య
ద్దేవదేవస్యశరీరేపాండవస్తదా॥ ౧౩ ॥ తతస్సవిస్మయావిష్టోహృష్టరోమాధ
నంజయః। ప్రణమ్యశిరసాదేవంకృతాంజలిరభాషత॥౧౪॥ అర్జునఉవాచ
పశ్యామిదేవాంస్తవదేవదేహేసర్వాంస్తథాభూతవిశేషసంఘాన్ । బ్రహ్మా
ణమీశంకమలాసనస్థమృషీంశ్చసర్వానురగాంశ్చదివ్యాన్ ॥ ౧౫ ॥ అనేకబా
హూదరవక్త్రనేత్రంపశ్యామిత్వాంసర్వతోఽనంతరూపం । నాంతంనమధ్యం
నపునస్తవాదింపశ్యామివిశ్వేశ్వరవిశ్వరూప॥ ౧౬ ॥ కిరీటినంగదినంచక్రిణంచ
తేజోరాశింసర్వతోదీప్తిమంతం । పశ్యామిత్వాందుర్నిరీక్ష్యంసమంతాద్దీప్తా
నలార్కద్యుతిమప్రమేయం॥ ౧౭ ॥ త్వమక్షరంపరమంవేదితవ్యంత్వమస్యవి
శ్వస్యపరంనిధానం । త్వమవ్యయశ్శాశ్వతధర్మగోప్తాసనాతనస్త్వంపురుషో
మతోమే॥ ౧౮ ॥ అనాదిమధ్యాంతమనంతవీర్యమనంతబాహుంశశిసూర్యనే
త్రం। పశ్యామిత్వాందీప్తహుతాశవక్త్రంస్వతేజసావిశ్వమిదంతపంతం॥౧౯॥
ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరంహివ్యాప్తంత్వయైకేనదిశశ్చసర్వాః । దృష్ట్వా
ద్భుతంరూపముగ్రంతవేదంలోకత్రయంప్రవ్యథితంమహాత్మన్॥ ౨౦॥ అమీ
హిత్వాసురసంఘావిశంతికేచిద్భీతాః ప్రాంజలయోగృణంతి । స్వస్తీత్యుక్త్వా
మహర్షిసిద్ధసంఘాఃస్తువంతిత్వాంస్తుతిభిఃపుష్కలాభిః॥ ౨౧॥ రుద్రాదిత్యా
వసవోయేచసాధ్యావిశ్వేఽశ్వినౌమరుతశ్చోష్మపాశ్చ । గంధర్వయక్షాసురసి
ద్ధసంఘావీక్షంతేత్వాంవిస్మితాశ్చైవసర్వే॥ ౨౨ ॥ రూపంమహత్తేబహువ

క్త్రనేత్రంమహాబాహో బహుబాహూరుపాదం । బహూదరంబహుదం
ష్ట్రాకరాళందృష్ట్వాలోకాఃప్రవ్యథితాస్తథాహం॥ ౨౩॥ నభస్స్పృశందీప్త
మనేకవర్ణంవ్యాత్తాననందీప్తవిశాలనేత్రం। దృష్ట్వాహిత్వాం ప్రవ్యథితాం
తరాత్మాధృతింనవిందామిశమంచవిష్ణో॥ ౨౪ ॥ దంష్ట్రాకరాళానిచతేముఖా
నిదృష్ట్వైవకాలానలసన్నిభాని । దిశోనజానేనలభేచశర్మప్రసీదదేవేశ జగన్ని
వాస॥ ౨౫ ॥ అమీచత్వాంధృతరాష్ట్రస్యపుత్రాస్సర్వేస్సహైవావనిపాలసం
ఘైః । భీష్మోద్రోణస్సూతపుత్రస్తథాసౌసహాస్మదీయైరపియోధముఖ్యైః॥
౨౬ ॥ వక్త్రాణితేత్వరమాణావిశంతిదంష్ట్రాకరాళానిభయానకాని । కేచిద్వి
లగ్నాదశనాంతరేషుసందృశ్యంతేచూర్ణితైరుత్తమాంగైః॥ ౨౭॥ యథానదీ
నాంబహవోంబువేగాస్సముద్రమేవాభిముఖాద్రవంతి। తథాతవామీనరలో
కవీరావిశంతివక్త్రాణ్యభివిజ్వలంతి ॥ ౨౮ ॥ యథాప్రదీప్తంజ్వలనం పతంగవి
శంతినాశాయసమృద్ధవేగాః । తథైవనాశాయవిశంతిలోకాస్తవాపి వక్త్రాణి
సమృద్ధవేగాః॥ ౨౯ ॥ లేలిహ్యసేగ్రసమానస్సమంతాల్లోకాన్ సమగ్రాన్
వదనైర్జ్వలద్భిః । తేజోభిరాపూర్యజగత్సమగ్రంభాసస్తవోగ్రాఃప్రతపం
తివిష్ణో ॥ ౩౦ ॥ ఆఖ్యాహిమేకోభవానుగ్రరూపోనమోస్తుతేదేవవర ప్రసీ
ద । విజ్ఞాతుమిచ్ఛామిభవంతమాద్యంనహి ప్రజానామితవప్రవృత్తిం॥ ౩౧॥
శ్రీభగవానువాచ॥ కాలోస్మిలోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధోలోకాన్ సమాహర్తుమి
హప్రవృత్తః । ఋతేపిత్వాంనభవిష్యంతి సర్వేయేవస్థితాఃప్రత్యనీకేషు యో
ధాః॥ ౩౨॥ తస్మాత్త్వముత్తిష్ఠయశోలభస్వజిత్వాశత్రూన్భుంక్ష్వరాజ్యం
సమృద్ధం। మయైవైతేనిహతాః పూర్వమేవనిమిత్తమాత్రంభవసవ్యసాచిన్॥
౩౩॥ ద్రోణంచభీష్మంచజయద్రథంచకర్ణంతథాన్యానపియోధ వీరాన్ । మ
యాహతాంస్త్వంజహిమావ్యథిష్ఠాయుధ్యస్వజేతాసిరణేసపత్నాన్॥ ౩౪॥
❖ సంజయఉవాచ. ❖ — ఏతచ్ఛ్రుత్వావచనంకేశవస్యకృతాంజలిర్వేపమా
నఃకిరీటీ। నమస్కృత్వాభూయఏవాహకృష్ణంసగద్గదంభీతభీతఃప్రణమ్య॥ ౩౫
స్థానేహృషీకేశతవప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతేచ।రక్షాంసిభీతానిది
శోద్రవంతిసర్వేనమస్యంతిచసిద్ధసంఘాః ॥ ౩౬ ॥ కస్మాచ్చతేననమేరన్మహా

త్మనే గరీయసే బ్రహ్మణోప్యాదికర్త్రే। అనంత దేవేశ జగన్నివాస త్వమక్షరం సద
సత్తత్పరం యత్॥ ౩౭॥ త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణ స్త్వమస్య విశ్వస్య పరం ని
ధానం। వేత్తాసి వేద్యంచ పరంచ ధామ త్వయా తతం విశ్వమనంతరూప॥ ౩౮॥
వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణశ్శశాంకః ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ। నమో
నమస్తేస్తు సహస్రకృత్వః పునశ్చ భూయోపి నమో నమస్తే॥ ౩౯॥ నమః పురస్తాద
థపృష్ఠతస్తే నమోస్తుతే సర్వత ఏవ సర్వ। అనంతవీర్యామితవిక్రమస్త్వం సర్వం
సమాప్నోషి తతోసి సర్వః॥ ౪౦॥ సఖేతి మత్వా ప్రసభం యదుక్తం హే కృష్ణ హే
యాదవ హే సఖేతి। అజానతా మహిమానం తవేదం మయా ప్రమాదాత్ప్రణ
యేన వాపి॥ ౪౧॥ యచ్చావహాసార్థమసత్కృతోసి విహారశయ్యాసనభోజనే
షు। ఏకోథవాప్యచ్యుత తత్సమక్షం తత్క్షామయే త్వామహమప్రమేయం॥ ౪౨॥
పితాసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్। న త్వత్సమో
స్త్యభ్యధికః కుతోన్యో లోకత్రయేప్యప్రతిమప్రభావ॥ ౪౩॥ తస్మాత్ప్రణమ్య
ప్రణిధాయ కాయం ప్రసాదయే త్వామహమీశమీడ్యం। పితేవ పుత్రస్య సఖేవ
సఖ్యుః ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవసోఢుం॥ ౪౪॥ అదృష్టపూర్వం హృషితో
స్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే। తదేవ మే దర్శయ దేవ రూపం ప్రసీద
దేవేశ జగన్నివాస॥ ౪౫॥ కిరీటినం గదినం చక్రహస్త మిచ్ఛామి త్వాం ద్రష్టుమ
హం తథైవ। తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన సహస్రబాహో భవ విశ్వమూర్తే॥
౪౬॥ —శ్రీభగవానువాచ.— మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం రూపం
పరం దర్శితమాత్మయోగాత్। తేజోమయం విశ్వమనంతమాద్యం యన్మే త్వద
న్యేన న దృష్టపూర్వం॥ ౪౭॥ న వేదయజ్ఞాధ్యయనైర్న దానైర్న చ క్రియాభిర్న
తపోభిరుగ్రైః। ఏవంరూపశ్శక్య అహం నృలోకే ద్రష్టుం త్వదన్యేన కురుప్రవీర॥
౪౮॥ మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో దృష్ట్వా రూపం ఘోరమీదృఙ్మమేదం।
వ్యపేతభీః ప్రీతమనాః పునస్త్వం తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య॥ ౪౯॥ —సం
జయ ఉవాచ.— ఇత్యర్జునం వాసుదేవస్తథోక్త్వా స్వకం రూపం దర్శయామా
స భూయః। ఆశ్వాసయామాస చ భీతమేనం భూత్వా పునస్సౌమ్యవపుర్మహా
త్మా॥ ౫౦॥ —అర్జున ఉవాచ.— దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌ
మ్యం జనార్దన। ఇదానీమస్మి సంవృత్తః సచేతాః ప్రకృతిం గతః॥ ౫౧॥

—◈ శ్రీభగవానువాచ. ◈— సుదుర్దర్శమిదంరూపందృష్టవానసియన్మమ। దే
వాఅప్యస్యరూపస్యనిత్యందర్శనకాంక్షిణః॥ ౫౨॥ నాహంవేదైర్నతపసాన
దానేనన చేజ్యయా। శక్యఏవంవిధోద్రష్టుందృష్టవానసిమాంయథా॥ ౫౩॥ భ
క్త్యాత్వనన్యయాశక్య అహమేవంవిధోర్జున। జ్ఞాతుంద్రష్టుంచతత్త్వేనప్రవే
ష్టుంచపరంతప॥ ౫౪॥ మత్కర్మకృన్మత్పరమోమద్భక్తస్సంగవర్జితః। నిర్వైర
స్సర్వభూతేషుయస్సమామేతిపాండవ॥ ౫౫

హరిః ఓం తత్సదితిశ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం- వయ్యాసిక్యాం -శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిష
త్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రేశ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే - వి
శ్వరూపసందర్శనయోగోనామ- ఏకాదశోధ్యాయః. ◈

—◈ ద్వాదశోధ్యాయః. ◈—

అర్జునఉవాచ. ❀— ఏవంసతతయుక్తాయేభక్తాస్త్వాంపర్యుపాసతే। యే
చాప్యక్షరమవ్యక్తంతేషాంకేయోగవిత్తమాః॥ ౧॥ ◈— శ్రీభగవానువాచ ◈
మయ్యావేశ్యమనోయేమాంనిత్యయుక్తాఉపాసతే। శ్రద్ధయాపరయోపేతాస్తే
మేయుక్తతమామతాః॥ ౨॥ యేత్వక్షరమనిర్దేశ్యమవ్యక్తంపర్యుపాసతే। సర్వ
త్రగమచింత్యంచకూటస్థమచలంధ్రువం॥ ౩ ॥ సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామం
సర్వత్రసమబుద్ధయః। తేప్రాప్నువంతిమామేవసర్వభూతహితేరతాః॥ ౪॥
క్లేశోధికతరస్తేషామవ్యక్తాసక్తచేతసాం। అవ్యక్తాహిగతిర్దుఃఖం దేహవద్భిర
వాప్యతే॥ ౫ ॥ యేతుసర్వాణికర్మాణిమయిసన్న్యస్యమత్పరాః। అనన్యేనైవ
యోగేనమాంధ్యాయంతఉపాసతే॥ ౬ ॥ తేషామహంసముద్ధర్తామృత్యుసం
సారసాగరాత్। భవామినచిరాత్పార్థమయ్యావేశితచేతసాం॥ ౭॥ మయ్యేవ
మనఆధత్స్వమయిబుద్ధింనివేశయ। నివసిష్యసిమయ్యేవ అతఊర్ధ్వంనసంశ
యః॥ ౮॥ అథచిత్తంసమాధాతుంనశక్నోషిమయిస్థిరం। అభ్యాసయోగేనత
తోమామిచ్ఛాప్తుంధనంజయ॥ ౯॥ అభ్యాసేప్యసమర్థోసిమత్కర్మపరమోభవ।

మదర్థమపికర్మాణికుర్వన్ సిద్ధిమవాప్స్యసి॥ ౧౦ ॥ అథైతదప్యశక్తోసికర్తుంమ
ద్యోగమాశ్రితః। సర్వకర్మఫలత్యాగంతతఃకురుయతాత్మవాన్॥ ౧౧ ॥ శ్రే
యోహిజ్ఞానమభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానంవిశిష్యతే। ధ్యానాత్కర్మఫలత్యాగ
స్త్యాగాచ్ఛాంతిరనంతరం॥ ౧౨॥ అద్వేష్టాసర్వభూతానాంమైత్రఃకరుణఏవ
చ। నిర్మమోనిరహంకారస్సమదుఃఖసుఖఃక్షమీ॥ ౧౩ ॥ సంతుష్టస్సతతంయో
గీయతాత్మాదృఢనిశ్చయః। మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్యోమద్భక్తస్సమేప్రియః॥
౧౪॥ యస్మాన్నోద్విజతేలోకోలోకాన్నోద్విజతేచయః। హర్షామర్షభయో
ద్వేగైర్ముక్తోయస్సచమేప్రియః॥ ౧౫ ॥ అనపేక్షశ్శుచిర్దక్షఉదాసీనోగతవ్య
థః। సర్వారంభపరిత్యాగీయోమద్భక్తస్సమేప్రియః॥ ౧౬ ॥ యోనహృష్య
తినద్వేష్టినశోచతినకాంక్షతి। శుభాశుభపరిత్యాగీభక్తిమాన్యస్సమేప్రియః॥
౧౭॥ సమశ్శత్రౌచమిత్రేచతథామానావమానయోః। శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు
సమస్సంగవివర్జితః॥ ౧౮ ॥ తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీసంతుష్టోయేనకేనచిత్। అ
నికేతస్స్థిరమతిర్భక్తిమాన్మేప్రియోనరః॥ ౧౯ ॥ యేతుధర్మ్యామృతమిదం
యథోక్తంపర్యుపాసతే। శ్రద్దధానామత్పరమాభక్తాస్తేతీవమేప్రియాః॥ ౨౦॥

హరిః ఓం - తత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం - వయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిషత్సు
బ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే - భగవ
ద్భక్తియోగోనామ - ద్వాదశోధ్యాయః.

త్రయోదశోధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ. ఇదంశరీరంకౌంతేయక్షేత్రమిత్యభిధీయతే। ఏతద్యోవేత్తి
తంప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతితద్విదః॥౧॥ క్షేత్రజ్ఞంచాపిమాంవిద్ధిసర్వక్షేత్రేషు
భారత। క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోర్జ్ఞానంయత్తజ్జ్ఞానంమతం మమ॥౨॥తత్క్షేత్రం
యచ్చయాదృక్చయద్వికారియతశ్చయత్। సచయోయత్ప్రభావశ్చతత్సమా
సేనమేశ్శృణు॥౩॥ఋషిభిర్బహుధాగీతంఛందోభిర్వివిధైః పృథక్। బ్రహ్మసూ

త్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః॥ ౪ ॥ మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధి
రవ్యక్తమేవచ । ఇంద్రియాణిదశైకంచ పంచచేంద్రియగోచరాః॥ ౫ ॥ ఇ
చ్ఛాద్వేషస్సుఖందుఃఖంసంఘాతశ్చేతనాధృతిః । ఏతత్క్షేత్రంసమాసేనసవికా
రముదాహృతం ॥ ౬ ॥ అమానిత్వమదంభిత్వమహింసాక్షాంతిరార్జవం । ఆ
చార్యోపాసనంశౌచంస్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః॥ ౭ ॥ ఇంద్రియార్థేషువైరా
గ్యమనహంకారఏవచ । జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనం ॥ ౮॥
అసక్తిరనభిష్వంగః పుత్రదారగృహాదిషు । నిత్యంచసమచిత్తత్వమిష్టానిష్టో
పపత్తిషు ॥ ౯ ॥ మయిచానన్యయోగేనభక్తిరవ్యభిచారిణీ। వివిక్తదేశసేవిత్వ
మరతిర్జనసంసది ॥ ౧౦ ॥ అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వంతత్త్వజ్ఞానార్థచింతనం । ఏ
తజ్జ్ఞానమితిప్రోక్తమజ్ఞానం యదతోన్యథా॥ ౧౧ ॥ జ్ఞేయంయత్తత్ప్రవక్ష్యా
మియజ్జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే । అనాదిమత్పరంబ్రహ్మనసత్తన్నాసదుచ్యతే॥
౧౨॥ సర్వతఃపాణిపాదంతత్సర్వతోక్షిశిరోముఖం । సర్వతఃశ్రుతిమల్లోకేస
ర్వమావృత్యతిష్ఠతి॥ ౧౩ ॥ సర్వేంద్రియగుణాభాసంసర్వేంద్రియవివర్జితం।
అసక్తంసర్వభృచ్చైవనిర్గుణంగుణభోక్తృచ ॥ ౧౪ ॥ బహిరంతశ్చభూతా
నామచరంచరమేవచ । సూక్ష్మత్వాత్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థంచాంతికేచతత్॥
౧౫॥ అవిభక్తంచభూతేషువిభక్తమివచస్థితం । భూతభర్తృచతజ్జ్ఞేయంగ్రసి
ష్ణుప్రభవిష్ణుచ॥ ౧౬ ॥ జ్యోతిషామపితజ్జ్యోతిస్తమసఃపరముచ్యతే । జ్ఞానం
జ్ఞేయంజ్ఞానగమ్యంహృదిసర్వస్యవిష్ఠితం॥ ౧౭॥ ఇతిక్షేత్రంతథాజ్ఞానంజ్ఞేయం
చోక్తంసమాసతః । మద్భక్తఏతద్విజ్ఞాయమద్భావాయోపపద్యతే॥ ౧౮ ॥ ప్ర
కృతింపురుషంచైవవిద్ధ్యనాదీఉభావపి । వికారాంశ్చగుణాంశ్చైవవిద్ధిప్రకృ
తిసంభవాన్॥ ౧౯ ॥ కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుఃప్రకృతిరుచ్యతే । పురుష
స్సుఖదుఃఖానాంభోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే॥ ౨౦ ॥ పురుషఃప్రకృతిస్థోహి
భుంక్తేప్రకృతిజాన్గుణాన్ । కారణంగుణసంగోస్యసదసద్యోనిజన్మసు॥ ౨౧॥
ఉపద్రష్టానుమంతాచ భర్తాభోక్తామహేశ్వరః । పరమాత్మేతిచాప్యుక్తోదే
హేస్మిన్పురుషఃపరః॥ ౨౨॥ యఏనంవేత్తిపురుషం ప్రకృతించగుణైస్సహ। స

ర్వథావర్తమానోపినసభూయోభిజాయతే ॥ ౨౩ ॥ ధ్యానేనాత్మనిపశ్యంతి
కేచిదాత్మానమాత్మనా । అన్యేసాంఖ్యేనయోగేనకర్మయోగేనచాపరే॥ ౨౪॥
అన్యేత్వేవమజానంతః శ్రుత్వాన్యేభ్యఉపాసతే। తేపిచాతితరంత్యేవమృత్యుం
శ్రుతిపరాయణాః॥ ౨౫ ॥ యావత్సంజాయతేకించిత్సత్వంస్థావరజంగమం।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్తద్విద్ధిభరతర్షభ॥ ౨౬॥ సమంసర్వేషుభూతేషుతి
ష్ఠంతంపరమేశ్వరం । వినశ్యత్స్వవినశ్యంతంయఃపశ్యతిసపశ్యతి॥ ౨౭ ॥ సమం
పశ్యన్హిసర్వత్రసమవస్థితమీశ్వరం । నహినస్త్యాత్మనాత్మానంతతోయాతి
పరాంగతిం॥ ౨౮ ॥ ప్రకృత్యైవచకర్మాణిక్రియమాణానిసర్వశః । యఃప
శ్యతితదాత్మానమకర్తారంసపశ్యతి॥ ౨౯ ॥ యదాభూతపృథగ్భావమేకస్థమను
పశ్యతి । తతఏవచఃస్తారంబ్రహ్మసంపద్యతేతదా ॥ ౩౦ ॥ అనాదిత్వాన్ని
ర్గుణత్వాత్పరమాత్మాయమవ్యయః । శరీరస్థోపి కౌంతేయనకరోతినలిప్యతే।
౩౧॥ యథాసర్వగతంసౌక్ష్మ్యాదాకాశంనోపలిప్యతే। సర్వత్రావస్థితోదే
హేతథాత్మానోపలిప్యతే॥ ౩౨ ॥ యథాప్రకాశయత్యేకఃకృత్స్నంలోకమి
మంరవిః। క్షేత్రంక్షేత్రీతథాకృత్స్నంప్రకాశయతిభారత॥ ౩౩॥ క్షేత్రక్షే
త్రజ్ఞయోరేవమంతరంజ్ఞానచక్షుషా । భూతప్రకృతిమోక్షంచయేవిదుర్యాం
తితేపరం॥ ౩౪॥

హరిఃఓం- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం సంహి
తాయాం- వయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిషత్సు
బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే- క్షేత్ర
క్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగోనామ- త్రయోదశోధ్యాయః॥

చతుర్దశోధ్యాయః.

— శ్రీభగవానువాచ — పరంభూయఃప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం
జ్ఞానముత్తమంయజ్జ్ఞాత్వామునయస్సర్వే పరాంసిద్ధిమితోగతాః॥ ౧ ॥ ఇదం
జ్ఞానముపాశ్రిత్యమమసాధర్మ్యమాగతాః । సర్గేపినోప జాయంతే ప్రళయే

నవ్యథంతిచ॥ ౨ ॥ మమయోనిర్మహద్బ్రహ్మతస్మిన్గర్భందధామ్యహం। సం
భవస్సర్వభూతానాంతతోభవతిభారత ॥ ౩ ॥ సర్వయోనిషుకౌంతేయమూ
ర్తయస్సంభవంతియాః। తాసాంబ్రహ్మమహద్యోనిరహంబీజప్రదః పితా॥
౪॥ సత్వంరజస్తమఇతిగుణాఃప్రకృతిసంభవాః। నిబధ్నంతిమహాబాహోదే
హేదేహినమవ్యయం॥ ౫ ॥ తత్రసత్వంనిర్మలత్వాత్ప్రకాశకమనామయం।
సుఖసంగేనబధ్నాతిజ్ఞానసంగేనచానఘ॥ ౬ ॥ రజోరాగాత్మకంవిద్ధితృష్ణాసం
గసముద్భవం। తన్నిబధ్నాతికౌంతేయకర్మసంగేనదేహినం॥ ౭ ॥ తమస్త్వ
జ్ఞానజంవిద్ధిమోహనంసర్వదేహినాం। ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిస్తన్నిబధ్నా
తిభారత॥ ౮ ॥ సత్వంసుఖేసంజయతిరజఃకర్మణిభారత। జ్ఞానమావృత్యతుత
మఃప్రమాదేసంజయత్యుత॥ ౯ ॥ రజస్తమశ్చాభిభూయసత్వంభవతిభారత।ర
జస్సత్వంతమశ్చైవతమస్సత్వంరజస్తథా॥ ౧౦ ॥ సర్వద్వారేషుదేహేస్మిన్
ప్రకాశఉపజాయతే। జ్ఞానంయదాతదావిద్యాద్వివృద్ధంసత్వమిత్యుత॥ ౧౧
లోభఃప్రవృత్తిరారంభఃకర్మణామశమస్స్పృహా। రజస్యేతానిజాయంతేవి
వృద్ధేభరతర్షభ॥ ౧౨ ॥ అప్రకాశోప్రవృత్తిశ్చప్రమాదోమోహఏవచ। త
మస్యేతానిజాయంతేవివృద్ధేకురునందన॥ ౧౩ ॥ యదాసత్వేప్రవృద్ధేతుప్రళ
యంయాతిదేహభృత్। తదోత్తమవిదాంలోకానమలాన్ప్రతిపద్యతే॥ ౧౪॥
రజసిప్రళయంగత్వాకర్మసంగిషుజాయతే। తథాప్రలీనస్తమసిమూఢయో
నిషుజాయతే॥ ౧౫॥ కర్మణస్సుకృతస్యాహుస్సాత్వికంనిర్మలంఫలం। రజసస్తు
ఫలందుఃఖమజ్ఞానంతమసఃఫలం॥ ౧౬ ॥ సత్వాత్సంజాయతేజ్ఞానం రజసోలో
భఏవచ। ప్రమాదమోహౌతమసోభవతోఽజ్ఞానమేవచ॥౧౭॥ఊర్ధ్వంగచ్ఛం
తిసత్వస్థామధ్యేతిష్ఠంతి రాజసాః। జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధోగచ్ఛంతి తామ
సాః॥ ౧౮ ॥ నాన్యంగుణేభ్యఃకర్తారంయదాద్రష్టానుపశ్యతి। గుణేభ్యశ్చ
పరంవేత్తిమద్భావంసోధిగచ్ఛతి॥ ౧౯ ॥ గుణానేతానతీత్యత్రీన్దేహీదేహ
సముద్భవాన్। జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైర్విముక్తోఽమృతమశ్నుతే ॥ ౨౦ ॥
—◆ అర్జునఉవాచ ◆— కైర్లింగైస్త్రీన్గుణానేతానతీతోభవతిప్రభో। కి
మాచారఃకథంచైతాంస్త్రీన్గుణానతివర్తతే॥ ౨౧॥ ◆శ్రీభగవానువాచ.◆

ప్రకాశంచ ప్రవృత్తించ మోహమేవచ పాండవ । నద్వేష్టిసంప్రవృత్తానినని
వృత్తానికాంక్షతి ॥ ౨౨ ॥ ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యోనవిచాల్యతే । గుణా
వర్తంతఇత్యేవయోవాతిష్ఠతి నేంగతే ॥ ౨౩ ॥ సమదుఃఖసుఖః స్వస్థస్సమలో
ష్టాశ్మకాంచనః । తుల్యప్రియాప్రియోధీరస్తుల్య నిందాత్మసంస్తుతిః ॥ ౨౪॥
మానావమానయోస్తుల్యస్తుల్యోమిత్రారిపక్షయోః । సర్వారంభపరిత్యాగీ
గుణాతీతస్సఉచ్యతే॥ ౨౫ ॥మాంచయోఽవ్యభిచారేణభక్తియోగేనసేవతే। స
గుణాన్‌సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయకల్పతే॥౨౬॥ బ్రహ్మణోహిప్రతి
ష్ఠాహమమృతస్యావ్యయస్యచ। శాశ్వతస్యచధర్మస్యసుఖస్యైకాంతికస్యచ॥౨౭

హరిః ఓం- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాం - సంహితాయాం - వైయాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-గుణత్రయవిభాగయోగోనామచతుర్దశోధ్యాయః.

పంచదశోధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ. — ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖ మశ్వత్థం ప్రాహురవ్య
యం। ఛందాంసియస్యపర్ణాని యస్తంవేదసవేదవిత్॥౧॥ అధశ్చోర్ధ్వంచప్ర
సృతాస్తస్యశాఖాగుణప్రవృద్ధావిషయప్రవాళాః । అధశ్చమూలాన్యనుసం
తతానికర్మానుబంధీనిమనుష్యలోకే॥ ౨॥ నరూపమస్యేహతథోపలభ్యతేనాం
తోనచాదిర్నచసంప్రతిష్ఠా। అశ్వత్థమేనంసువిరూఢమూలమసంగశస్త్రేణదృఢే
నఛిత్వా॥ ౩॥ తతఃపదంతత్పరిమార్గితవ్యంయస్మిన్‌గతానివర్తంతి భూయః।
తమేవచాద్యంపురుషంప్రపద్యేయతఃప్రవృత్తిఃప్రసృతాపురాణీ॥౪॥ నిర్మా
నమోహాజితసంగదోషా అధ్యాత్మనిత్యావినివృత్తకామాః। ద్వంద్వైర్విము
క్తాస్సుఖదుఃఖసంజ్ఞైర్గచ్ఛంత్యమూఢాపదమవ్యయంతత్ ॥ ౫॥ నతద్భాసయతే
సూర్యోనశశాంకోనపావకః। యద్గత్వాననివర్తంతేతద్ధామపరమంమమ॥ ౬॥
మమైవాంశోజీవలోకేజీవభూతస్సనాతనః। మనష్షష్ఠానీంద్రియాణిప్రకృతిస్థా

నికర్షతి॥ ౭ ॥ శరీరంయదవాప్నోతియచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః। గృహీత్వై
తానిసంయాతివాయుర్గంధానివాశయాత్॥౮॥ శ్రోత్రంచక్షుస్స్పర్శనంచర
సనంఘ్రాణమేవచ। అధిష్ఠాయమనశ్చాయంవిషయానుపసేవతే॥౯॥ ఉత్క్రా
మంతస్థితంవాపిభుంజానంవాగుణాన్వితం। విమూఢానానుపశ్యంతి పశ్యంతి
జ్ఞానచక్షుషః॥ ౧౦॥ యతంతోయోగినశ్చైనంపశ్యంత్యాత్మన్యవస్థితం। య
తంతోప్యకృతాత్మానోనైనంపశ్యంత్యచేతసః॥ ౧౧॥ యదాదిత్యగతంతేజో
జగద్భాసయతేఖిలం। యచ్చంద్రమసియచ్చాగ్నౌ తత్తేజోవిద్ధిమామకం॥౧౨
గామావిశ్యచభూతాని ధారయామ్యహమోజసా। పుష్ణామిచౌషధీస్సర్వా
స్సోమోభూత్వారసాత్మకః॥ ౧౩॥ అహంవైశ్వానరోభూత్వా ప్రాణినాం
దేహమాశ్రితః। ప్రాణాపానసమాయుక్తఃపచామ్యన్నంచతుర్విధం॥ ౧౪॥
సర్వస్యచాహంహృదిసన్నివిష్టోమత్తస్స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనంచ। వేదైశ్చస
ర్వైరహమేవవేద్యోవేదాంతకృద్వేదవిదేవచాహం॥ ౧౫॥ ద్వావిమౌపురు
షౌలోకేక్షరశ్చాక్షరఏవచ। క్షరస్సర్వాణిభూతానికూటస్థోక్షరఉచ్యతే॥ ౧౬
ఉత్తమఃపురుషస్త్వన్యఃపరమాత్మేత్యుదాహృతః। యోలోకత్రయమావిశ్యబి
భర్త్యవ్యయఈశ్వరః॥ ౧౭॥ యస్మాత్క్షరమతీతోహమక్షరాదపిచోత్తమః। అ
తోస్మిలోకేవేదేచప్రథితఃపురుషోత్తమః॥ ౧౮ ॥ యోమామేవమసంమూఢో
జానాతిపురుషోత్తమం। ససర్వవిద్భజతిమాంసర్వభావేనభారత ॥ ౧౯ ॥ ఇతి
గుహ్యతమంశాస్త్రమిదముక్తంమయానఘ। ఏతద్బుద్ధ్వాబుద్ధిమాన్స్యాత్కృ
తకృత్యశ్చభారత॥ ౨౦॥

హరిఃఓం - తత్సదితి శ్రీమహాభారతే - శతసహస్రికాయాంసంహి
తాయాం - వైయ్యాసిక్యాంశ్రీభీష్మపర్వణి - భగవద్గీతాసూపనిషత్సు
బ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రేశ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే- పురా
ణపురుషోత్తమయోగోనామ పంచదశోధ్యాయః॥

షోడశోధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ. — అభయంసత్త్వసంశుద్ధిర్జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః।
దానందమశ్చయజ్ఞశ్చస్వాధ్యాయస్తపఆర్జవం ॥ ౧ ॥ అహింసాసత్యమక్రోధ
స్త్యాగశ్శాంతిరపైశునం।దయాభూతేష్వలోలుత్వంమార్దవంహ్రీరచాపలం।
౨॥ తేజఃక్షమాధృతిశ్శౌచమద్రోహోనాతిమానితా । భవంతిసంపదందైవీ
మభిజాతస్యభారత ॥ ౩॥ దంభోదర్పోభిమానశ్చక్రోధఃపారుష్యమేవచ। అ
జ్ఞానంచాభిజాతస్య పార్థసంపదమాసురీం ॥ ౪ ॥ దైవీసంపద్విమోక్షాయని
బంధాయాసురీమతా। మాశుచస్సంపదందైవీమభిజాతోసిపాండవ॥౫॥ ద్వౌ
భూతసర్గౌలోకేస్మిన్దైవఆసురఏవచ। దైవోవిస్తరశఃప్రోక్తఆసురంపార్థమే
శృణు॥ ౬॥ ప్రవృత్తించనివృత్తించజనానవిదురాసురాః। నశౌచంనాపిచాచా
రోనసత్యంతేషువిద్యతే ॥ ౭॥ అసత్యమప్రతిష్ఠంతేజగదాహురనీశ్వరం। అప
రస్పరసంభూతంకిమన్యత్కామహైతుకం॥౮॥ ఏతాందృష్టిమవష్టభ్యనష్టాత్మా
నోల్పబుద్ధయః। ప్రభవంత్యుగ్రకర్మాణఃక్షయాయజగతోఽశుభాః ॥౯॥ కామ
మాశ్రిత్యదుష్పూరందంభమానమదాన్వితాః। మోహాద్గృహీత్వాసద్గ్రాహాన్
ప్రవర్తంతేశుచివ్రతాః ॥ ౧౦ ॥ చింతామపరిమేయాంచప్రలయాంతాము
పాశ్రితాః । కామోపభోగపరమాఏతావదితినిశ్చితాః॥ ౧౧ ॥ ఆశాపాశశ
తైర్బద్ధాఃకామక్రోధపరాయణాః । ఈహంతేకామభోగార్థమన్యాయేనా
ర్థసంచయాన్॥౧౨॥ఇదమద్యమయాలబ్ధమిమంప్రాప్స్యేమనోరథం।ఇదమస్తీ
దమపిమేభవిష్యతిపునర్ధనం॥౧౩॥ అసౌమయాహతశ్శత్రుర్హనిష్యేచాపరానపి
ఈశ్వరోహమహంభోగీసిద్ధోహంబలవాన్సుఖీ॥౧౪॥ ఆఢ్యోభిజనవానస్మికో
న్యోస్తిసదృశోమయా । యక్ష్యేదాస్యామిమోదిష్య ఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః॥
౧౫॥ అనేకచిత్తవిభ్రాంతామోహజాలసమావృతాః। ప్రసక్తాఃకామభోగేషు
పతంతినరకేఽశుచౌ॥౧౬॥ ఆత్మసంభావితాఃస్తబ్ధాధనమానమదాన్వితాః।

యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దంభేనావిధిపూర్వకం॥ ౧౭ ॥ అహంకారం బలం ద
ర్పం కామం క్రోధంచ సంశ్రితాః। మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతోభ్య
సూయకాః॥౧౮॥ తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్। క్షి
పామ్యజస్రమశుభానాసురీష్వేవ యోనిషు॥ ౧౯॥ ఆసురీం యోనిమాపన్నా
మూఢా జన్మని జన్మని। మామప్రాప్యైవ కౌంతేయ తతో యాంత్యధమాం గ
తిం॥ ౨౦॥ త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః। కామః క్రోధస్తథా
లోభస్తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్॥ ౨౧॥ ఏతైర్విముక్తః కౌంతేయ తమోద్వా
రైస్త్రిభిర్నరః। ఆచరత్యాత్మనః శ్రేయస్తతో యాతి పరాం గతిం॥ ౨౨॥ య
శ్శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః। న స సిద్ధిమవాప్నోతి న సుఖం న
పరాం గతిం॥ ౨౩॥ తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ।
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి॥ ౨౪॥

హరిః ఓం- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే శతసాహస్రికాయాం సం
హితాయాం- వైయ్యాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపని
షత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే
దైవాసురసంపద్విభాగయోగో నామ- షోడశోఽధ్యాయః. ✱

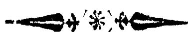
✱ సప్తదశోఽధ్యాయః ✱

✱ అర్జున ఉవాచ. ✱ — యే శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య యజంతే శ్రద్ధయా
న్వితాః। తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ సత్త్వమాహో రజస్తమః॥ ౧ — ✱ శ్రీభగవా
నువాచ. ✱ — త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా। సాత్త్వికీ రాజ
సీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు॥ ౨॥ సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భా
రత। శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధస్స ఏవ సః॥ ౩॥ యజంతే సా
త్త్వికా దేవాన్ యక్షరక్షాంసి రాజసాః। ప్రేతాన్ భూతగణాంశ్చాన్యే య
జంతే తామసా జనాః॥ ౪॥ అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపో జనాః।

దంభాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితాః॥ ౫॥ కర్శయంతశ్శరీర
స్థంభూతగ్రామమచేతసః । మాంచైవాంతశ్శరీరస్థంతాన్విద్ధ్యాసురని
శ్చయాన్॥ ౬॥ ఆహారస్త్వపిసర్వస్యత్రివిధోభవతిప్రియః । యజ్ఞస్తపస్త
థాదానంతేషాంభేదమిమంశృణు॥ ౭॥ ఆయుస్సత్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివి
వర్ధనాః। రస్యాస్స్నిగ్ధాస్స్థిరాహృద్యాఆహారాస్సాత్వికప్రియాః॥ ౮ ॥ కట్వ
మ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః। ఆహారారాజసస్యేష్టాదుఃఖశోకామ
యప్రదాః॥౯॥ యాతయామంగతరసంపూతిపర్యుషితంచయత్ । ఉచ్ఛిష్ట
మపిచామేధ్యంభోజనంతామసప్రియం॥ ౧౦॥ అఫలాకాంక్షిభిర్యజ్ఞోవిధిదృ
ష్టోయఇజ్యతే। యష్టవ్యమేవేతిమనస్సమాధాయససాత్వికః॥ ౧౧॥ అభిసం
ధాయతుఫలందంభార్థమపిచైవయః । ఇజ్యతేభరతశ్రేష్ఠతంయజ్ఞంవిద్ధిరా
జసం॥౧౨॥విధిహీనమసృష్టాన్నంమంత్రహీనమదక్షిణం। శ్రద్ధావిరహితం
యజ్ఞంతామసంపరిచక్షతే॥౧౩॥ దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనంశౌచమార్జ
వం। బ్రహ్మచర్యమహింసాచశారీరంతపఉచ్యతే॥ ౧౪॥ అనుద్వేగకరంవా
క్యంసత్యంప్రియహితంచయత్ । స్వాధ్యాయాభ్యసనంచైవవాఙ్మయంత
పఉచ్యతే॥౧౫॥ మనఃప్రసాదస్సౌమ్యత్వంమౌనమాత్మవినిగ్రహః । భావ
సంశుద్ధిరిత్యేతత్తపోమానసముచ్యతే॥౧౬॥ శ్రద్ధయాపరయాతప్తంతపస్త
త్త్రివిధంనరైః। అఫలాకాంక్షిభిర్యుక్తైస్సాత్వికంపరిచక్షతే॥౧౭॥ సత్కా
రమానపూజార్థంతపోదంభేనచైవయత్ । క్రియతేతదిహప్రోక్తంరాజసం
చలమధ్రువం॥౧౮॥ మూఢగ్రాహేణాత్మనోయత్పీడయాక్రియతేతపః।
పరస్యోత్సాదనార్థంవాతత్తామసముదాహృతం॥౧౯॥ దాతవ్యమితియద్దా
నందీయతేనుపకారిణే । దేశేకాలేచపాత్రేచతద్దానంసాత్వికంస్మృతం॥
౨౦॥ యత్తుప్రత్యుపకారార్థంఫలముద్దిశ్యవాపునః । దీయతేచపరిక్లిష్టంత
ద్రాజసముదాహృతం॥౨౧॥ అదేశకాలేయద్దానమపాత్రేభ్యశ్చదీయతే।
అసత్కృతమవజ్ఞాతంతత్తామసముదాహృతం॥ ౨౨ ॥ ఓంతత్సదితినిర్దేశో

పురా॥ ౨౩॥ తస్మాదోమిత్యుదాహృత్యయజ్ఞదానతపఃక్రియాః। ప్రవర్తంతే విధానోక్తాస్సతతంబ్రహ్మవాదినాం॥ ౨౪॥ తదిత్యనభిసంధాయఫలంయజ్ఞతపఃక్రియాః। దానక్రియాశ్చవివిధాఃక్రియంతెమోక్షకాంక్షిభిః॥ ౨౫॥ సద్భావేసాధుభావేచసదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతె। ప్రశస్తేకర్మణితథాసచ్ఛబ్దః పార్థయుజ్యతే॥ ౨౬॥ యజ్ఞేతపసిదానేచస్థితిస్సదితిచోచ్యతె। కర్మచైవతదర్థీయంసదిత్యేవాభిధీయతే॥ ౨౭॥ అశ్రద్ధయాహుతందత్తంతపస్తప్తంకృతంచయత్। అసదిత్యుచ్యతెపార్థనచతత్ప్రేత్యనోఇహ॥ ౨౮॥

హరిః ఓం- తత్సదితి శ్రీమహాభారతే- శతసహస్రికాయాం- సంహితాయాం- వైయాసిక్యాం శ్రీభీష్మపర్వణి- భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం - యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే- శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగో నామ- సప్తదశోఽధ్యాయః. *

అష్టాదశోఽధ్యాయః.

—*అర్జునఉవాచ.*— సన్న్యాసస్యమహాబాహోతత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుం। త్యాగస్యచహృషీకేశపృథక్కేశినిషూదన॥ ౧॥ —*శ్రీభగవానువాచ*— కామ్యానాంకర్మణాంన్యాసంసన్న్యాసంకవయోవిదుః। సర్వకర్మఫలత్యాగంప్రాహుస్త్యాగంవిచక్షణాః॥ ౨॥ త్యాజ్యందోషవదిత్యేకేకర్మప్రాహుర్మనీషిణః। యజ్ఞదానతపఃకర్మనత్యాజ్యమితిచాపరే॥ ౩॥ నిశ్చయంశృణుమేతత్రత్యాగేభరతసత్తమ। త్యాగోహిపురుషవ్యాఘ్రత్రివిధస్సంప్రకీర్తితః॥ ౪॥ యజ్ఞదానతపఃకర్మనత్యాజ్యంకార్యమేవతత్। యజ్ఞోదానంతపశ్చైవపావనానిమనీషిణాం॥ ౫॥ ఏతాన్యపితుకర్మాణిసంగంత్యక్త్వాఫలానిచ। కర్తవ్యానీతిమేపార్థనిశ్చితంమతముత్తమం॥ ౬॥ నియతస్యతుసన్న్యాసఃకర్మణోనోపపద్యతే। మోహాత్తస్యపరిత్యాగస్తామసఃపరికీర్తితః॥

ద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛృణు॥౪౫॥ యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమి
దం తతం। స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః॥ ౪౬॥ శ్రేయాన్
స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్। స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నా
ప్నోతి కిల్బిషం॥౪౭॥ సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్। సర్వా
రంభా హి దోషేణ ధూమేనాగ్నిరివావృతాః॥ ౪౮॥ అసక్తబుద్ధిస్సర్వత్ర జి
తాత్మా విగతస్పృహః। నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సన్న్యాసేనాధిగచ్ఛతి॥౪౯
సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా బ్రహ్మ తథాప్నోతి నిబోధ మే। సమాసేనైవ కౌంతేయ
నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా॥౫౦॥ బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాత్మానం నియ
మ్య చ। శబ్దాదీన్విషయాంస్త్యక్త్వా రాగద్వేషౌ వ్యుదస్య చ॥౫౧॥ వివిక్తసే
వీ లఘ్వాశీ యతవాక్కాయమానసః। ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం స
ముపాశ్రితః॥౫౨॥ అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహం। వి
ముచ్య నిర్మమశ్శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥౫౩॥ బ్రహ్మభూతః ప్రస
న్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి। సమస్సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరాం॥
౫౪॥ భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్యశ్చాస్మి తత్త్వతః। తతో మాం తత్త్వ
తో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరం॥ ౫౫॥ సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్య
పాశ్రయః। మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయం॥ ౫౬॥ చేత
సా సర్వకర్మాణి మయి సన్న్యస్య మత్పరః। బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్చిత్తస్స
తతం భవ॥౫౭॥ మచ్చిత్తస్సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్తరిష్యసి। అథ చేత్త్వ
మహంకారాన్న శ్రోష్యసి వినంక్ష్యసి॥౫౮॥ యద్యహంకారమాశ్రిత్య న యో
త్స్య ఇతి మన్యసే। మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి॥౫౯॥
స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధస్స్వేన కర్మణా। కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్క
రిష్యస్యవశోఽపి తత్॥౬౦॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి। భ్రా
మయన్సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా॥౬౧॥ తమేవ శరణం

శాశ్వతం॥ ౬౨॥ ఇతితేజ్ఞానమాఖ్యాతంగుహ్యాద్గుహ్యతరంమయా । విమృ
శ్యైతదశేషేణయథేచ్ఛసితథాకురు॥ ౬౩ ॥ సర్వగుహ్యతమంభూయశ్శృ
ణుమేపరమంవచః । ఇష్టోసిమేదృఢమితితతోవక్ష్యామితేహితం॥ ౬౪ ॥ మ
న్మనాభవమద్భక్తోమద్యాజీమాంనమస్కురు । మామేవైష్యసిసత్యంతేప్రతి
జానేప్రియోసిమే॥ ౬౫॥ సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్యమామేకంశరణంవ్రజ। అ
హంత్వాసర్వపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామిమాశుచః॥ ౬౬॥ ఇదంతేనాతప
స్కాయనాభక్తాయకదాచన। నచాశుశ్రూషవేవాచ్యంనచమాంయోభ్య
సూయతి॥ ౬౭॥ యఇదంపరమంగుహ్యంమద్భక్తేష్వభిధాస్యతి। భక్తింమయి
పరాంకృత్వామామేవైష్యత్యసంశయః॥ ౬౮॥ నచతస్మాన్మనుష్యేషుకశ్చి
న్మేప్రియకృత్తమః। భవితానచమేతస్మాదన్యఃప్రియతరోభువి ॥ ౬౯ ॥ అ
ధ్యేష్యతేచయఇమంధర్మ్యంసంవాదమావయోః। జ్ఞానయజ్ఞేనతేనాహమి
ష్టస్స్యామితిమేమతిః॥ ౭౦॥ శ్రద్ధావాననసూయశ్చశృణుయాదపియోనరః।
సోపిముక్తశ్శుభాంల్లోకాన్ప్రాప్నుయాత్పుణ్యకర్మణాం॥ ౭౧॥ కచ్చిదే
తచ్ఛ్రుతంపార్థత్వయైకాగ్రేణచేతసా। కచ్చిదజ్ఞానసంమోహఃప్రణష్టస్తే
ధనంజయ॥ ౭౨॥ —*అర్జునఉవాచ.*— నష్టోమోహస్స్మృతిర్లబ్ధాత్వత్ప్ర
సాదాన్మయాచ్యుత। స్థితోస్మిగతసందేహఃకరిష్యేవచనంతవ। ౭౩॥ సంజయ
ఉవాచ. ఇత్యహంవాసుదేవస్యపార్థస్యచమహాత్మనః। సంవాదమిమమశ్రౌ
షమద్భుతంరోమహర్షణం॥ ౭౪॥ వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవానేతద్గుహ్యమ
హంపరం।యోగంయోగేశ్వరాత్కృష్ణాత్సాక్షాత్కథయతస్స్వయం॥ ౭౫॥
రాజన్సంస్మృత్యసంస్మృత్యసంవాదమిమమద్భుతం। కేశవార్జునయోఃపు
ణ్యంహృష్యామిచముహుర్ముహుః॥ ౭౬॥ తచ్చసంస్మృత్యసంస్మృత్యరూపమ
త్యద్భుతంహరేః। విస్మయోమేమహాన్రాజన్హృష్యామిచపునఃపునః॥ ౭౭॥

యత్రయోగేశ్వరఃకృష్ణోయత్ర పార్థోధనుర్ధరః తత్ర శ్రీర్విజయోభూతిర్ధ్రువానీతిర్మతిర్మమ॥ ౭౮

హరిః ఓం-తత్సదితి శ్రీమహాభారతే-శతసహస్రికాయాం-సంహితాయాం-వైయ్యాసిక్యాం, శ్రీభీష్మపర్వణి-భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం- యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే-సర్వోపనిషదర్థ ప్రతిపాదక మోక్షయోగో నామ-అష్టాదశోధ్యాయః. ❋

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీ భ గ వ ద్గీ తా స మా ప్తా.

